

Respekt för rättigheter?

Rapport om hur Sverige lever upp till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2019

ISBN 978-91-88677-08-2

Huvudredaktör: Mia Ahlgren

Redaktör: Monica Klasén McGrath

Textbearbetning: Cecilia Backenthorn

Formgivning: Malin Ringsby

Omslagsillustration: Mattias Gordon

Särskilt tack till Peter Andersson,
Anna Brandström, Karolina Celinska,
Eva-Maria Dufva, Stefan Eklund Åkerberg,
Charlotta Göller, Bengt-Erik Johansson,
Annika Jyrwall Åkerberg, Sofia Karlsson,
Mikael Klein, Ola Linder, Marie-Louise Luther,
Annica Nilsson, Eugenia Rudenberg,
Agneta Söder, Jimmie Trevett **och**
många andra som aktivt bidragit till
innehållet i rapporten.

Respekt för rättigheter?

Rapport om hur Sverige lever upp till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning 2019

Inledning

SEPTEMBER 2019 hade 180 stater, inklusive EU, ratificerat konventionen om personer med funktionsnedsättning. Sveriges riksdag antog konventionen redan 2008. I april 2014 fick Sverige rekommendationer från FN som stöd i arbetet för att fullgöra sina åtaganden. Den 22 oktober 2019 lämnade regeringen sin andra och tredje rapport till FN¹. Övervakningskommittén för konventionen har ännu inte fastställt något datum för nästa dialog med Sverige.

Denna rapport har tagits fram i bred samverkan mellan organisationer som företräder rättighetsbärare – personer med funktionsnedsättning och organisationer för mänskliga rättigheter.²

Förslagen till rekommendationer riktar sig till regering, riksdag

och beslutsfattare i regioner och kommuner som genom beslutet att anta konventionen i riksdagen är skyldighetsbärare.

Vi uppmanar alla läsare av rapporten att lära sig om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Läs våra rekommendationer och inled snarast en dialog med oss i funktionshinderrörelsen för att skyndsamt och systematiskt genomföra de konkreta reformer som krävs för att Sverige ska fullgöra konventionen.

Följande organisationer har ställt sig bakom rapporten:

Funktionsrätt Sverige

MEDLEMSFÖRBUND

NEURO

Svenska OCD-förbundet

RSMH

**HJÄRTE
BARN
FONDEN**

STROKE
STROKE-Riksförbundet

ILCO
Tarm- uro- och stomiförbundet

PSORIASISFÖRBUNDET

Parkinson
Förbundet

MAGTARMFÖRBUNDET

schizofreniförbundet

Riksförbundet
HjärtLung

Svenska Epilepsiförbundet

**AUTISM &
ASPERGER
FÖRBUNDET**

SVENSKA
CELIAKIFÖRBUNDET

åss

ångestförbundet

Njurförbundet

Riksförbundet
Balans

PERSONSKADE
FÖRBUNDET RTP

Asthma
och Allergi
Förbundet

DYSLEXIFÖRBUNDET
DYSLEXIFÖRBUNDET

Förbundet Blödersjuka i Sverige

Diabetesförbundet

Elöverkänsligas Riksförbund
www.eloverkanslig.org

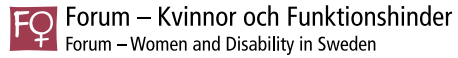
EXTERNA ORGANISATIONER

Innehåll

Inledning	4
Innehåll.....	12
Sammanfattning	14
Ordguide	18
Introduktion till konventionen	22
Artiklar och rekommendationer	26
Artikel 1–4 Syfte, definitioner, allmänna principer och åtaganden	27
Artikel 5 Jämlikhet och icke-diskriminering	31
Artikel 6 Kvinnor med funktionsnedsättning	33
Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning	35
Artikel 8 Medvetandegöra situationen för personer med funktionsnedsättning	37
Artikel 9 Tillgänglighet	39
Artikel 10 Rätten till liv	42
Artikel 11 Nödsituationer och humanitära risklägen	43
Artikel 12 Likhet inför lagen	44
Artikel 13 Tillgång till rättsväsendet	46
Artikel 14 Frihet och personlig säkerhet	48
Artikel 15 Rätt att inte utsättas för tortyr	50
Artikel 16 Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp	51

Artikel 17 Skydd för den personliga integriteten	53
Artikel 18 Rätt till fri rörlighet och till ett medborgarskap	54
Artikel 19 Rätt att leva självständigt och delta i samhällslivet	56
Artikel 20 Personlig rörlighet	59
Artikel 21 Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information	60
Artikel 22 Respekt för privatlivet	61
Artikel 23 Respekt för hem och familj	62
Artikel 24 Utbildning	64
Artikel 25 Hälsa	67
Artikel 26 Rehabilitering och habilitering	69
Artikel 27 Arbete och sysselsättning	71
Artikel 28 Tillfredställande levnadsstandard och social trygghet	73
Artikel 29 Deltagande i det politiska och offentliga livet	75
Artikel 30 Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott	77
Artikel 31 Insamling av statistik och information	79
Artikel 32 Internationellt samarbete	81
Artikel 33 Nationellt genomförande och övervakning	83
 Deltagande organisationer	86
 Processbeskrivning	90
 Slutkommentarer och referenser	94

Sammanfattning

KONVENTIONEN OM rättigheter för personer med funktionsnedsättning har gällt i drygt tio år i Sverige. Under 2019 har flera ideella organisationer gått samman för att undersöka hur Sverige lever upp till alla konventionens artiklar. Vår samlade bild är att utvecklingen har gått bakåt på flera områden, trots att Sverige är ett av världens rikaste länder med en blomstrande ekonomi de senaste åren.

I denna rapport presenterar vi förslag till åtgärder för att vända den negativa trenden, genomföra konventionen och anta ett rättighetsperspektiv för personer med funktionsnedsättning.

I april 2014 fick Sverige många rekommendationer från FN:s övervakningskommitté för konventionen. Vi har gått igenom denna »att-göra-lista« till

regeringen och kan konstatera att ingen rekommendation ännu kan anses åtgärdad eftersom de flesta inte hanterats alls, ingen har genomförts fullt ut eller lett till mätbar effekt. Lagstiftningen har till exempel delvis skärpts för bristande tillgänglighet som diskriminering, men luckor finns kvar och det förebyggande arbetet som konventionen kräver har stått stilla.

Ett tydligt exempel på avsaknad av ett rättighetsperspektiv i regering, domstolar och förvaltning är hur personlig assistans har framställts som ett »kostnadsproblem« för att legitimera nedskärningar i budget, i domstolsavgörande och i Försäkringskassans tolkning av dessa domar.

Sverige som en gång var ett föredöme med den första rättighetslagstiftningen, LSS,

som en social innovation, är numera det land i Europa där risken för fattigdom för personer med funktionsnedsättning ökar snabbast sedan 2008.

Inom några områden har tillfälliga satsningar gjorts, men de har inte fått effekt. Klyftorna ökar för oss som möter funktionshinder när det gäller många områden kopplade till de globala målen. Vi har slagit samman och sammanfattat några av förslagen i rapporten:

- Säkerställ att ett rättighetsperspektiv för personer med funktionsnedsättning integreras i alla beslutsfattande offentliga organ
- Identifiera och åtgärda luckor i befintlig lagstiftning för att genomföra och utkräva rättigheterna i konventionen
- Ändra kommittéförordningen genom att införa krav på konsekvensanalyser som rör rättigheter för personer med funktionsnedsättning inför ny svensk lagstiftning
- Säkerställ att personer med funktionsnedsättning skyddas mot hatbrott och förtal i grundlag och brottsbalken i likhet med andra skyddade grupper
- Genomför inkluderande budgetprocesser nationellt, regionalt och lokalt med syftet att minska ojämlikhet för hela befolkningen och redovisning av beaktande av åtaganden och progressivt genomförande av rättigheter i konventionen
- Ta fram en handlingsplan för att undanröja hinder för tillgänglighet och integrera universell utformning i all offentligt finansierad forskning och utveckling
- Tilldela tillräckliga resurser för att säkerställa rätten till ett självbestämt liv, med möjlighet att välja var och med vem man vill bo. Förhindra att barn och vuxna med funktionsnedsättningar skiljs från sina familjer och att nya institutioner bildas
- Prioritera arbetet med att utjämna ojämlikhet i rättigheter för personer med funktionsnedsättning som rör globala mål för fattigdom, hälsa, utbildning, arbete, försörjning, boende, resande, trygghet och inflytande

- Säkerställ tillgång till rättsväsendet, rättshjälp och effektiva rättsmedel för att utkräva rättigheter i domstol
- Tillsätt en maktutredning med ett rättighetsperspektiv som omfattar personer med funktionsnedsättning
- Upprätta indikatorer för uppföljning av hela konventionen och de globala målen för att stärka rättigheter över hela landet
- Säkerställ att organisationer som representerar personer med funktionsnedsättning har goda förutsättningar att verka självständigt och är aktivt involverade i beslut och övervakning av konventionen

med funktionsnedsättning med utgångspunkt i våra förslag.

Riksdagen beslutade 2017 om ett nytt mål och inriktning för funktionshinderpolitiken kopplat till mänskliga rättigheter, men fortfarande saknas den helhets-syn riksdagen efterfrågade. Vi välkomnar att ett rättighetsperspektiv har stärkts för barn och hbtqi-personer i lagstiftning och budget. Nu ser vi fram emot att Sverige etablerar en politik som bygger på rättigheter för hela variationen i den mänskliga mångfalden, inklusive personer

Ordguide

Allmänna kommentarer

FN:s kommitté tar fram riktlinjer och fördjupande kommentarer om vissa artiklar i konventionen för att vägleda länder i arbetet med konventionen. En allmän kommentar förklarar hur en specifik artikel ska tolkas.

Källa: Myndigheten för delaktighet, MFD, www.mfd.se

CRPD

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Convention on the rights of persons with disabilities) antogs av FN:s generalförsamling den 13 december 2006. Kallas i rapporten för konventionen eller CRPD.

ECT

Elbehandling-Elektriskt framkallade kramper för behandling av svåra psykiatriska tillstånd.

Källa: Karolinska Institutets ordlista för medicinska termer www.mesh.kib.ki.se

Inkludering

I konventionen betonas att inkludering innefattar en process med reformer och förändringar så att hinder för fullt deltagande i samhället på lika villkor som andra undanröjs. Det kan till exempel gälla skola, arbetsliv och fritid. I allmän kommentar 4 om utbildning utvecklas skillnader mellan exkludering, segregering, integrering och inkludering.

Källa: Inspirerat av allmän kommentar 4 punkt 11

Intersektionalitet

Ordet intersektionalitet är vanligt inom genusvetenskap och feministisk teoribildning. Med intersektionellt perspektiv vill man blottlägga och analysera relationen mellan makt och ojämlikhet och sociala identitets-kategorier som ålder, klass, funktionalitet, etnicitet, kön och sexualitet, och hur dessa samspelar.

Källa: Institutet för språk och folkminnen, www.sprakochfolkminnen.se

LSS

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade antogs 1994. Målsättningen med Lagen är att personer med varaktig funktionsnedsättning ska ges möjlighet att uppnå full delaktighet, jämlikhet och kunna leva som andra.

Människorättsbaserade modellen/angreppssättet

Beskrivs i introduktionen till konventionen. I texten använder vi »ett rättighetsperspektiv«, som ett sammanfattande begrepp.

Policy

Begreppet policy är ett bredare begrepp som kan betyda policyer i olika frågor, riktlinjer, principer, politik eller inriktning.

Källa: Institutet för språk och folkminnen

Rättighetsbärare och skyldighetsbärare

Individer är rättighetsbärare.

Personer med funktionsnedsättning ska fullt ut och på jämlika villkor kunna nyttja sina rättigheter.

Det offentliga är skyldighetsbärare. stat, kommun och landsting/region är skyldiga att genomföra de åtgärder som behövs för att individer ska kunna nyttja sina rättigheter.

Källa: Myndigheten för delaktighet, anpassat utifrån begreppet rättighetsperspektiv.

Ställföreträdande beslutsfattande /stödjande beslutsfattande

Konventionen tar upp förändring som rör rätten att fatta beslut och bestämma saker som gäller en själv. Det har förändrats från ställföreträdande beslutsfattande: att en person fattar beslut (bestämmer) i stället för en person med funktionsnedsättning, till stödjande beslutsfattande: att en person hjälper en person med funktionsnedsättning att själv fatta ett beslut (bestämma).

Källa: Anpassat utifrån lättläst version av allmän kommentar 1

Tillgänglighet

Tillgänglighet är en nödvändig förutsättning för att personer med funktionsnedsättning ska kunna leva oberoende och delta fullt och jämlikt i samhället. Begreppet är inte definierat i konventionen, men finns med som en allmän princip och beskrivs utförligt i artikel 9 och en allmän kommentar.

Källa Allmän kommentar 2

Tvåspårsstrategi

Tvåspårsstrategi omfattar åtgärder för att:

- a)** integrera funktionshinderperspektiv i utformning, genomförande, övervakning och utvärdering inom alla områden, och
- b)** genomföra specifika riktade åtgärder för att stärka egenmakt för personer med funktionsnedsättning.

Källa Tolkat från Toolkit för Disability Inclusive Development, CBM

Universell utformning

Universell utformning betyder utformning av produkter, miljöer, program och tjänster så att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassning eller specialutformning. Det ska inte utesluta hjälpmedel för enskilda grupper av personer med funktionsnedsättning där så behövs.

Begreppet definieras i konventionen och utvecklas i allmän kommentar 2 där betoning ligger på strikt tillämpning vid allt nytt som tas fram för allmänheten.

Källa Konventionen artikel 2 och allmän kommentar 2

ÖPT

– Öppen Psykiatrisk tvångsvård

Öppen psykiatrisk tvångsvård innebär att man fortfarande får behandling från psykiatrin enligt villkor som satts upp av vården utan att vara inlagd på sjukhuset.

Källa: Anpassat från beskrivning på 1177.se hämtad 2019-11-05

Introduktion till konventionen

KONVENTIONEN OM rättigheter för personer med funktionsnedsättning som antogs av FN 2006, är i flera avseenden innovativ. Det är det första fördrag som tagits fram i **en samskapande process med rättighetsbärare och skyldighetsbärare**. Dessutom är det den första konvention som **kräver en oberoende granskande institution**. Representanter för rättighetsbärare ska vara **aktivt involverade i beslut och övervakning** av konventionen. Det är en omedelbar medborgerlig och politisk rättighet. Konventionen är också den första som omfattar IT och intersektionella perspektiv, där begreppet **universell utformning** är centralt för att allt nytt som skapas ska fungera för alla, inklusive personer med funktionsnedsättning.

Övervakningskommittén för konventionen har under de

första tio åren utvecklat den **människorättsbaserade modellen av funktionshinder**. Modellen betonar funktionshinder som en social konstruktion och att det är hinder i samhället, inte individens funktionsnedsättning, som exkluderar personer med funktionsnedsättning. Men modellen går längre och etablerar bland annat **respekt för olikheter och accepterande av personer med funktionsnedsättning som en del av den mänskliga mångfalden, med olika lager av egenskaper**.³

Kommittén använder även i sina rekommendationer ett närliggande begrepp, det **människorättsbaserade angreppssättet**, som betyder erkännande av personer med funktionsnedsättning som fullvärdiga **rättighetsbärare**. Tillsammans har de båda begreppen bidragit till en utveckling

av jämlikhet inom arbetet för mänskliga rättigheter som strävar mot såväl **förebyggande insatser, behovet av särskilda åtgärder och minskade ekonomiska klyftor.**⁴

I denna rapport har vi valt att skriva om ett **rättighetsperspektiv** som sammanfattande begrepp för modellen och angreppssättet.

I Sverige påbörjades ett paradigmskifte i riktning mot ett rättighetsperspektiv genom propositionen Från patient till medborgare (prop. 1999/2000:79). Övervakningskommitténs rekommendationer till Sverige visar att perspektivskiftet fortfarande saknas till stor del, vilket får konsekvenser för genomförandet av hela konventionen.

Artiklar och rekommendationer

Artikel 1–4 Syfte, definitioner, allmänna principer och åtaganden

Rättighetsperspektivet har inte fått genomslag i begrepp och policy för personer med funktionsnedsättning.⁵ Politiken som rör barn heter Barnrättspolitik, med tillhörande budgetanslag för att sprida kunskap om rättigheterna, men när det handlar om rättigheter för personer med funktionsnedsättning heter det fortfarande funktionshinderpolitik och motsvarande budget saknas.⁶

Ingen dialog⁷ eller åtgärder har skett när det gäller FN:s rekommendation om införlivande av konventionen i svensk lag. Det saknas en politisk process för att säkerställa rättigheter i ny lagstiftning och policy.⁸ Luckor i befintlig lagstiftning har inte identifierats och det saknas systematisk uppföljning och analys av praktisk tillämpning.⁹ Ett exempel är att det saknas skydd mot hatbrott i lagstiftning eftersom brottsbalkens bestämmelser om hets mot folkgrupp inte uttryckligen omfattar handlingar riktade mot personer med funktionsnedsättning, men skyddar många andra grupper.¹⁰

Kunskapen om konventionen, de allmänna kommentarerna och statens skyldigheter är låg i offentlig sektor och rättsväsende. Konventionen används inte som underlag för beslut i domstolar och myndigheter. Personer med funktionsnedsättning saknar generellt förutsättningar att hävda och utkräva rättigheter i myndigheter och i domstol.

Regering och riksdag har beslutat om nya mål och inriktningar för funktionshinderpolitiken 2017, men det finns ingen handlingsplan sedan strategin för funktionshinderpolitiken 2011–2016. Universell utformning är en av inriktningarna för funktionshinderpolitiken, men begreppet tolkas inte i enlighet med konventionen. Det saknas en samlad och långsiktig strategi för forskning om universell utformning och mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning.¹¹

Trots en blomstrande svensk ekonomi har regeringen sparat i statsbudgeten för insatser för sjukskrivna och för personer med funktionsnedsättning, vilket har bidragit till att risken för fattigdom för personer med funktionsnedsättning ökar snabbast i Sverige jämfört med resten av EU.¹² Förutsättningar för att leva ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen har kraftigt försämrats genom förlorad rätt till personlig assistans och andra LSS-insatser. Detta är en tillbakagång i relation till Sveriges internationella åtaganden och bryter mot principen om progressivt genomförande av ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning är sällan aktivt involverade i beslut i enlighet med den allmänna kommentaren 7. Även om det kan finnas möjlighet att lämna synpunkter sker det ofta utan meningsfull återkoppling, utan tillgång till underlag eller när beslut i praktiken redan fattats.¹³

Många beslut som rör individers rättigheter fattas på kommunal eller regional nivå, och de genomförs olika runtom i landet. Rättigheterna enligt konventionen ska genomföras av staten och garanteras enskilda. När staten väljer att organisera sin verksamhet med olika ansvarsfördelning, inbegripet regioner och kommuner med självstyre, är det likväl staten som är ansvarig för att rättigheterna enligt konventionen genomförs lika över landet.

Ett stort problem är att tillämpning och tillsyn brister på områden där det finns lagstiftning. Det gäller till exempel regelverk för tillgänglighet och socialförsäkringsbeslut där kommuner har ansvar men faktiskt inte genomför sanktioner eller beslut.¹⁴ Reglerna om tillgång till rättssystemet, inklusive rättshjälp, rättsskydd och rättsmedel, behöver stärkas för att göra det möjligt för enskilda att effektivt kräva sin rätt i domstolar.

Rekommendationen från FN om att utveckla och använda indikatorer för hela konventionen över landet har inte

åtgärdats¹⁵. Istället har uppföljningssystemet reviderats och begränsats ytterligare utan att funktionshinderorganisationer har involverats i arbetet.

För att på allvar kunna genomföra konventionen krävs att staten antar ett rättighetsbaserat angreppssätt gentemot rättighetsbärarna och säkerställer ansvarsutkrävande.

Förslag till rekommendationer artiklarna 1–4

- Säkerställ att ett rättighetsperspektiv genomsyrar regelverk och politik för personer med funktionsnedsättning.
- Säkerställ att definitioner i lagar, regelverk och statistik svarar mot konventionens icke-uttömmande bestämning av vem som ska få tillgång till rättigheterna.
- Genomför en gapanalys av svensk rätt så att åtgärder kan vidtas för att införliva rättigheterna enligt konventionen i svensk lag med effektiv tillgång till rättsmedel för att utkräva rättigheterna.
- Ändra kommittéförordningen och inför konsekvensanalyser i direktiv inför ny lagstiftning och politik utifrån konventionen.
- Utred och säkerställ skydd i lagstiftning mot hatbrott och förolämpning som har samband med funktionsnedsättning.
- Utveckla och anta en nationell handlingsplan för att genomföra konventionen och systematiskt åtgärda kommitténs rekommendationer. Planen ska säkerställa tydligt ansvarstagande på alla nivåer och systematisk uppföljning för att åstadkomma likhet över landet.
- Utveckla och anta inkluderande budgetprocesser nationellt, regionalt och lokalt som utgår ifrån att minska ojämlikhet för hela befolkningen. Dessa ska inbegripa redovisning av hur åtaganden och progressivt genomförande av rättigheter i konventionen har beaktats.
- Säkerställ aktiv involvering i beslut i enlighet med

allmän kommentar 7, samt individers rätt till stödjande beslutsfattande i relation till myndigheter, genom att tillsätta en maktutredning och besluta om författningsändringar.

- Utveckla obligatoriska indikatorer för att följa upp konventionen och agenda 2030 i linje med FN:s arbete för att undanröja olikheter i genomförande över landet.

Artikel 5 Jämlikhet och icke-diskriminering

Rekommendationerna från 2014 om förändringar i diskrimineringslagen har inte genomförts fullt ut. Flera undantag finns kvar när det gäller bristande tillgänglighet, till exempel ansvar för fastighetsägare när någon hyr en butik, för bostäder och för offentlig verksamhet¹⁶. Inga åtgärder har vidtagits för att stärka det rättsliga skyddet mot flerfaldig och intersektionell diskriminering.¹⁷

Det saknas kunskap om till exempel hbtqi-inkludering och situationen för personer med funktionsnedsättning.¹⁸ Det saknas även uppdrag och forskning om förekomst av trakasserier, förolämpningar och hatbrott som omfattar personer med funktionsnedsättning¹⁹.

I takt med splittrat ansvar och att den ekonomiska situationen försämras för personer med funktionsnedsättning blir det också allt svårare att känna till sina rättigheter och vart man ska vända sig.²⁰ Och att få tillgång till rättigheterna när man inte har råd att anlita ett juridiskt ombud.

I Sverige saknas tillräckliga rättsmedel till enskilda för att kunna kräva upprättelse för diskriminering. Den ansvariga myndigheten Diskrimineringsombudsmannen, DO, utreder endast ett fåtal av de anmälningar som inkommer vilket leder till lågt förtroende hos rättighetsbärare. Myndigheten tolkar den svenska lagen restriktivt när det gäller aktiva åtgärder mot bristande tillgänglighet.²¹ Anmälningar leder sällan till en bedömning eller ersättning för diskriminering.²²

Det som inte redan är reglerat i tillgänglighetslagstiftningen har svagt skydd i diskrimineringslagen där befintliga regelverk används som vägledning för vad som underlag för prövning.²³

DO:s fokus på tillsyn, tillsammans med avsaknaden av förslag kring ändrade regler om rättshjälp och rättegångskostnader, gör att Sverige inte kan sägas leva upp till sina internationella åtaganden kring rätten att inte bli diskriminerad och rätten till effektivt rättsligt skydd i enlighet med EU-rätten.²⁴

Förslag till rekommendationer artikel 5

- Revidera diskrimineringslagen så att förbud mot diskriminering, inklusive krav på skäliga åtgärder för tillgänglighet, gäller på alla samhällsområden enligt allmän kommentar nr 6 och konventionens artikel 2.
- Säkerställ att skyddet mot diskriminering är effektivt med verksamma rättsmedel för att enskilda som diskriminerats ska kunna utkräva ersättning och åtgärder som ser till att diskrimineringen upphör.
- Förtydliga diskrimineringslagens krav på aktiva åtgärder för att undanröja risk för diskriminering, inklusive rättigheterna enligt artikel 5, så att arbetsgivare och utbildningsanordnare kan förebygga diskriminering i form av bristande tillgänglighet och säkerställa systematisk och effektiv tillsyn.
- Ge uppdrag om att ta fram stödmaterial och utbildning för att genomföra aktiva åtgärder för att motverka diskriminering i form av bristande tillgänglighet.
- Tillsätt resurser för att utveckla strategier, åtgärder och skydd i lagstiftning för att angripa flerfaldig och intersektionell diskriminering, särskilt när det gäller hbtqi, etnicitet och ålder.

Artikel 6 Kvinnor med funktionsnedsättning

Det finns fortfarande betydande hinder för att kvinnor och flickor med funktionsnedsättning ska garanteras sina rättigheter.

Inte sällan orsakas de hinder som begränsar människors rättigheter av ekonomiska faktorer. Kvinnor med funktionsnedsättning är överrepresenterade²⁵ i den grupp vars disponibla inkomst understiger 60 procent av medianinkomsten, vilket är den relativa fattigdomsgränsen. Det är bara en av många negativa bilder av läget i Sverige för kvinnor och flickor med funktionsnedsättning, trots konventionens fastslagna rättigheter.

Olika villkor för män och kvinnor gäller också på arbetsmarknaden. Det får en direkt effekt på levnadsvillkor och ekonomiska villkor. Det finns en tydlig skillnad mellan hur män och kvinnor får del av samhällets stöd och insatser på arbetsmarknadsområdet.²⁶

Trots vetenskap om den utsatta situationen för flickor och kvinnor med funktionsnedsättning²⁷ saknas konkreta åtgärder och positiva resultat när det gäller att systematiskt öka jämställdhet och förhindra våld. Även kunskapsläget brister²⁸ när det gäller utsattheten för våld för kvinnor med funktionsnedsättning.

Det saknas fortfarande systematiskt insamlade och uppdade data för att kunna göra en intersektionell analys. Det saknas också data om sexuella och reproduktiva hälsorättigheter och fördjupad kunskap om sexuella övergrepp.²⁹ Det är heller inte möjligt att analysera förekomsten eller följa utvecklingen av våld mot kvinnor med funktionsnedsättning utifrån de jämställdhetsindikatorer som används.³⁰

Förslag till rekommendationer artikel 6

- Vidta åtgärder för att genom könsuppdelad statistik belysa utvecklingen av ekonomiska förhållanden för kvinnor med funktionsnedsättning och särskilt belysa jämställdhetsperspektivet i arbetsmarknadspolitiken utifrån funktionshinderperspektiv.
- Ge uppdrag till myndigheter och lokala och regionala organ, att arbeta intersektionellt, bland annat för att motverka våld och övergrepp mot flickor och kvinnor med funktionsnedsättning, i enlighet med allmän kommentar 3.
- Komplettera insatser i den nationella strategin mot mäns våld mot kvinnor med konkreta åtgärder kring kvinnor med funktionsnedsättning.
- Initiera ett arbete hos berörda myndigheter för att säkerställa att utvecklingen av våld och övergrepp mot flickor och kvinnor med funktionsnedsättning kan följas genom statistik och indikatorer.

Artikel 7 Barn med funktionsnedsättning

Barn med funktionsnedsättning är mer utsatta för våld, mobbning och sexuella övergrepp än andra barn.³¹ Det saknas dock relevant forskning och fakta om våld mot barn med funktionsnedsättning. Det saknas också ett systematiskt arbetssätt för att säkerställa kunskap om orsaker och effektiva åtgärder för att skydda barn med funktionsnedsättning från våld och övergrepp. Psykisk ohälsa bland barn och unga med funktionsnedsättning ökar kraftigt.³²

Barn och unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är överrepresenterade inom tvångsvården och omhändertas enligt Lagen om vård av unga, av orsaker som beror på konsekvenser av funktionsnedsättningen samt på grund av bristande samhällsstöd i övrigt.³³

Rättsväsendet saknar kompetens³⁴ att hantera ärenden där barn med funktionsnedsättning är såväl målsägare som misstänkt ung lagöverträdare.³⁵ Det medför en rättsosäker situation för barn med funktionsnedsättning. Det behövs kompetensutveckling för flertalet personalkategorier då det gäller att uppmärksamma funktionsnedsättning och för att förebygga överrisken för våld mot barn med funktionsnedsättning.

Det saknas information som är anpassad för barn med olika funktionsnedsättningar, vilket försvårar för barnet att komma till tals. Det gäller inom flera områden men i synnerhet inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och rättsväsendet.

Förslag till rekommendationer artikel 7

- Utveckla skyndsamt en samlad strategi för att driva på och skapa förutsättningar för relevant forskning om psykisk ohälsa bland barn och unga med funk-

tionsnedsättning och om våld mot barn med funktionsnedsättning, för att kunna säkerställa effektiva åtgärder.

- Utveckla fullständigt skydd för barn och unga med funktionsnedsättning från att frihetsberövas på grund av följderna av funktionsnedsättningen.
- Utveckla åtgärder och uppföljning för att barn, föräldrar, personal och allmänheten, samt i synnerhet rättsväsendet och beslutsfattare, får likvärdig och adekvat utbildning och information om barn med funktionsnedsättning och funktionsnedsättningarnas konsekvenser.
- Utveckla strategier för att alla barn med funktionsnedsättning systematiskt ges möjlighet att komma till tals i frågor som rör dem och har tillgång till adekvat stöd utifrån behov i förhållande till funktionsnedsättning, mognad och ålder.
- Ge Barnombudsmannen ett utökat och tydligare uppdrag där funktionsrättsperspektivet finns med. Det innebär krav på kompetens om olika funktionsnedsättningar inom myndigheten.
- Säkerställ att samhällets aktörer har kunskap om relationen mellan CRPD och Barnrättskonventionen när barnkonventionen blir lag.

Artikel 8

Medvetandegöra situationen för personer med funktionsnedsättning

Regeringen agerade skyndsamt på FN:s rekommendation 2014 och gav medel och uppdrag³⁶ till Myndigheten för delaktighet, MFD, Barnombudsmannen och Diskrimineringsombudsmannen, 2015–2017, för att öka medvetenheten. Uppdraget har dock inte resulterat i mätbara resultat eller återkommande, regelbundna och kontinuerliga satsningar.³⁷

I jämförelse med satsningar för att sprida kunskap om andra ratificerade konventioner har satsningarna på information och medvetandegörande om konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning varit mycket begränsade.

Det finns ett långsiktigt kunskapslyft om barnrättigheter och särskild budget för detta sedan 2005³⁸, men det saknas en långsiktigt hållbar strategi för att öka medvetenheten om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.³⁹

Hänvisning till konventionen är heller inte systematiskt integrerad i utredningar, politik och relevanta yrkesutbildningar.

Det saknas även systematisk uppföljning av medvetenhet och kunskap om rättigheterna. Insikten om ett rättighetsperspektiv för personer med funktionsnedsättning⁴⁰ har inte fått genomslag i regering, riksdag, regioner, kommuner, rättsväsende, offentlig eller privat sektor.

Konventionen involverar medierna som en viktig aktör för att öka kunskapen om situationen för personer med funktionsnedsättning. Mediebilderna av personer med funktionsnedsättning följs inte upp systematiskt i Sverige. En analys⁴¹ från 2007 visade att medier speglar personer med funktionsnedsättning med utgångspunkt från ett fåtal sjukdomar och diagnoser, att vinkeln ofta är negativ och

reproducerar bilden av hopplöshet, ohälsa, problem eller utanförskap. En mindre kartläggning 2018⁴² bekräftar de fortsatta bristerna. Synliggörande av personer med funktionsnedsättning återfinns i enbart cirka 1,2 procent av alla nyheter från public service.

Förslag till rekommendationer artikel 8

- Avsätt tillräckliga resurser för att långsiktigt, och på samhällets olika nivåer, sprida kunskap om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och ett rättighetsperspektiv på funktionshinder och personer med funktionsnedsättning, samt utveckla modeller för implementering av synsättet.
- Förstärk, i nära dialog med funktionshinderrörelsen, arbetet med konkreta åtgärder med anledning av resultat av FN-granskningar och rekommendationer.
- Initiera dialog mellan funktionshinderrörelsen, medieforskning och företrädare för mediebolag för att utveckla riktlinjer, löpande granskning och uppföljning av mediebildens av personer med funktionsnedsättning.

Artikel 9 Tillgänglighet

Riksdagen har beslutat att universell utformning, borttagande av befintliga hinder och undanröjande av diskriminering är inriktningar för funktionshinderpolitiken. Trots detta saknas en handlingsplan för att ta bort befintliga hinder för tillgänglighet.⁴³ Därutöver har tillsyn och uppföljning av tillgänglighet i myndigheter, regioner och kommuner försämrats⁴⁴ och kompetens om tillgänglighet saknas i många myndigheter och kommuner.

Detta försvårar möjligheter för personer med funktionsnedsättning att få tillgång till, förstå och använda sig av sådant som är att betrakta som viktiga samhällsfunktioner.

De problem som uppmärksammades av kommittén 2014 kvarstår.⁴⁵ Tillsynen av Enkelt avhjälpna hinder brister och ärenden kan bli liggande i upp till tio år i vissa kommuner.⁴⁶ Det finns fortfarande luckor i lagstiftning och normer och regelverk inkluderar inte alla funktionsnedsättningar. Därutöver deltar inte ansvariga myndigheter i arbetet för att ta fram standarder för tillgänglighet inom byggd miljö som kan användas på den gemensamma marknaden.⁴⁷

Bristerna rör bland annat uppföljning av verkställande av regelverk, bedömning av lagstiftningens effektivitet och klagomål på nya och befintliga byggnader. Det saknas ett samordnat övervakningssystem för kommunernas hantering av rapportering om överträdelser av regelverket samt kommunernas arbete med universell utformning. Därutöver saknas uppföljning av praktisk tillämpning i kommuner och myndigheter som rör behov av tillgänglig information och kommunikation av myndighetsinformation och beslut.⁴⁸

Tillgänglighet genom universell utformning är inte integrerat i generella satsningar på digitaliseringspolitiken, utan

hanteras genom särskilt upphandlade tjänster, vilket skapar hinder för användning.⁴⁹ Den nya Lagen om digital offentlig service har visat sig svår att tolka och tillsynsmyndigheten DIGG har ett begränsat uppdrag.⁵⁰

Det saknas systematisk uppföljning av krav på tillgänglighet i avtal om upphandling.⁵¹ I regeringens nationella upphandlingsstrategi presenteras tillgänglighetskrav som en möjlighet snarare än »skall-krav« i enlighet med upphandlingslagen.⁵²

En kartläggning av hinder inom kollektivtrafiken visar på stora brister⁵³ trots lagstiftning om tillgänglighet på området sedan 1979.

När det gäller diskriminering kvarstår bland annat en lucka i lagen för den som hyr en lokal, eftersom fastighetsägaren inte kan göras ansvarig för bristande tillgänglighet vilket begränsar förutsättningar att vidta åtgärder för tillgänglighet och mot diskriminering.⁵⁴

Förslag till rekommendationer artikel 9

- Upprätta en tidsatt nationell handlingsplan för systematiskt borttagande av befintliga hinder för tillgänglighet i hela landet som följs upp varje år.
- Säkerställ universell utformning av allt nytt som utvecklas, även i digitaliseringspolitiken och inklusive innovationer och forskning som finansieras med offentliga medel i enlighet med artikel 4 och allmän kommentar 2.
- Förstärk lagar, regelverk och standarder för alla former av tillgänglighet inom byggd miljö, transportområdet och kollektivtrafiken samt för offentlig information och kommunikation om beslut från myndigheter. Säkerställ att myndigheter medverkar i standardisering och att det finns finansiering för funktionshinderorganisationer att delta.
- Säkerställ att det finns möjlighet att överklaga brister samt att sanktioner och uppföljning används

systematiskt vid underlåtenhet att följa regelverk för tillgänglighet.

- Genomför satsningar på kompetensförsörjning i såväl offentlig som privat sektor för utveckling och uppföljning av tillgänglighet, när det gäller byggnader, kollektivtrafik och kommunikation inklusive interna system, websändningar och begriplig text. Detta omfattar även sakkunniga inom yrkesprofessioner, som exempelvis byggprojektörer och arkitekter men även för akademien, politiker och tjänstemän.
- Utveckla kompetens, stöd och uppföljning av bindande krav på tillgänglighet i offentlig upphandling så att tillgänglighet inkluderas systematiskt i alla upphandlingsavtal och underleverantörskedjor.

Artikel 10 Rätten till liv

Få av FN:s rekommendationer 2014 om förebyggande av självmord bland personer med funktionsnedsättning har genomförts. De förebyggande insatserna är fortsatt otillräckliga⁵⁵ och kunskaperna om suicidprevention håller inte tillräckligt hög nivå.^{56 57} Risken för suicid är fortfarande betydligt högre för personer med funktionsnedsättningar än för andra⁵⁸ och den positiva trenden med minskad suicid omfattar inte ungdomar och unga vuxna.⁵⁹ Det har under de senaste åren förekommit ett antal tragiska dödsfall både på grund av suicid och olycka, med koppling till brister i vård, omsorg och personers möjlighet till ett självständigt liv.^{60 61} Det finns också studier som indikerar att brister gällande kunskaper om funktionsnedsättning, rutiner och uppföljning inom vården innebär att dödligheten i somatiska sjukdomar är högre för personer med vissa funktionsnedsättningar.^{62 63}

Även inom polis och kriminalvård behöver insatser göras för att minska risken för övervåld och dödsfall.⁶⁴ Polisens kompetens i bemötande av personer med funktionsnedsättning måste säkerställas.

Förslag till rekommendationer artikel 10

- Identifiera samtliga riskgrupper för suicid, undersök möjliga orsaker och genomför förebyggande insatser.
- Säkerställ att det finns tillräckliga resurser och stöd för personer med funktionsnedsättning, inklusive nödvändig tillsyn och assistans, för att förhindra dödsfallsolyckor och självmord.
- Vidta åtgärder mot diskriminerande strukturer som påverkar skillnader i överlevnad i den somatiska vården.
- Instifta en tillsynsmyndighet för polis och kriminalvård för att bland annat övervaka förekomst av övervåld. Säkerställ adekvat kunskap inom poliskåren för att undvika övervåld mot personer med funktionsnedsättning.

Artikel 11 Nödsituationer och humanitära risklägen

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, och de organisationer som ansvarar för krisberedskap i nödsituationer och att säkerställa information till allmänheten, har inget tydligt uppdrag i instruktion eller regleringsbrev om åtaganden som rör tillgänglighet och rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det finns inga särskilda krav på tillgänglighet i de kanaler som ska förmedla viktigt meddelande till allmänheten, vilket är särskilt viktigt i kommunikation till och med personer med talsvårigheter, nedsatt kognitiv förmåga och behov av teckenspråk.⁶⁵ Post- och telestyrelsen har haft ett uppdrag att se över möjligheterna att kommunicera vid nödsituationer, utan att på ett systematiskt sätt inbegripa och ta del av funktionshinderrörelsens erfarenheter inom området.

Förslag till rekommendationer artikel 11

- Säkerställ rutiner för tillgänglig information och kommunikation, tillgänglig beredskap, tillgängligt larmnummer utan krav på förhandsavisering, tillgängliga insatser och handlingsplaner för information och kommunikation samt insatser och beredskap för att ge personer med funktionsnedsättning det stöd som behövs i händelse av kris och katastrof och i humanitära nödlägen. Involvera organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning i arbetet.

Artikel 12 Likhet inför lagen

Rekommendationen från 2014 om att införa stödjande beslutsfattande har inte hanterats⁶⁶. Organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning rapporterar att medlemmar blir tilldelade god man eller förvaltare mot sin vilja och att beslut fattas utan det stöd en individ behöver för att fatta egna beslut (stödjande beslutsfattande). Efter Riksrevisionens granskning av gode män och förvaltare föreslogs inga åtgärder från regeringen för att ersätta förvaltare som är en form av ställföreträdande beslutsfattande, med stödjande beslutsfattande⁶⁷. Personer med funktionsnedsättning erbjuds inte tillgång till det stöd de kan behöva för att utöva sin rättskapacitet.

Rätten att äga eller ärva egendom (artikel 12:5) begränsas för många personer som på grund av funktionsnedsättning inte har någon förvärvsinkomst. De låga ersättningsnivåerna i socialförsäkringen leder till beroende av ekonomiskt bistånd från kommunen som förutsätter att den enskilde saknar egna tillgångar. De som utförsäkras från socialförsäkringen utan att få ett arbete är hänvisade till ekonomiskt bistånd från kommunen som permanent försörjning, vilket också förutsätter avsaknad av egna tillgångar. (Se vidare under artikel 28 Tillfredställande levnadsstandard och social trygghet.)

Negativa beslut om stödinsatser eller ersättningar inom socialförsäkringen kan ha avgörande betydelse för den enskildes livsföring. Vid en överklagan har den klagande en resursstark myndighet som motpart, men saknar tillgång till eget juridiskt stöd⁶⁸. Personer med funktionsnedsättning erbjuds inte tillgång till det stöd de kan behöva för att utöva sin rättskapacitet. Rättshjälp saknas för att säkerställa stöd till individers anspråk på rättigheter i förvaltningsrätten.⁶⁹

Förslag till rekommendationer artikel 12

- Vidta omedelbara åtgärder för att ersätta ställföreträdande beslutsfattande med stödjande beslutsfattande som till fullo överensstämmer med konventionen och allmän kommentar 1, inklusive beaktande av den enskildes rätt att efter egen förmåga själv kunna ge och ta tillbaka sitt samtycke till medicinsk behandling, få tillgång till rättssystemet, rösta, gifta sig och arbeta.
- Inför kostnadsfri rättshjälp i förvaltningsrättsliga tvister för personer med funktionsnedsättning.

Artikel 13 Tillgång till rättsväsendet

Personer med funktionsnedsättning har inte tillgång till rättssystemet på lika villkor som andra och därmed inte lika rätt till en rättvis rättegång som andra. Det handlar såväl om bristande fysisk tillgänglighet som om förutfattade meningar⁷⁰ och bristande kunskap inom rättsväsendet⁷¹. Men framför allt handlar det om begränsade resurser till biträde i domstolen⁷².

Brottsofferdirektivet, rätten att förstå och bli förstådd, har implementerats genom rätt till tolk inom rättsväsendet men ingen hänsyn har tagits till kognitiv tillgänglighet. Det skulle behövas systematiska uppföljningar av praktisk tillämpning och effekter utifrån funktionsnedsättning.

Inom EU finns gratis utbildningar om lagar och rättigheter för personer med funktionsnedsättning,⁷³ vilket saknas i Sverige. Sedan 2016 görs ingen uppföljning av kunskapen inom olika professioner i rättsväsendet från juristutbildning till domstolsväsendet, men den har tidigare uppvisat stora brister⁷⁴. Grundutbildningen för poliser har försämrats efter att ansvaret flyttats från polismyndigheten⁷⁵. Brottsoffermyndigheten finansierar inte längre forskning om brottsut-satta barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar trots att stora brister uppdagats.⁷⁶

Förslag till rekommendationer artikel 13

- Utred och besluta om tillräckliga och överkomliga rättshjälpssystem och rättsmedel, inklusive skadestånd, för personer som hävdar överträdelser av deras mänskliga rättigheter.
- Säkerställ och följ upp att grund- och fortsättningsutbildningar som rör funktioner inom rättsväsendet innehåller kvalitetssäkrade kurser med utgångspunkt i konventionen.

- Avsätt budgetmedel för löpande kompetensutveckling inom rättsväsendet för att öka kunskap om ett rättighetsperspektiv och rättssäkerheten för personer med funktionsnedsättning.
- Finansiera forskning om tillgång till rättsväsendet för att identifiera och åtgärda luckor i rättighetskyddet i lag och i praktiken.
- Ge uppdrag till Domstolsverket att systematiskt åtgärda brister i tillgänglighet till lokaler och kommunikation för såväl allmänhet som anställda inom rättsväsendet.

Artikel 14 Frihet och personlig säkerhet

Trots kritik från FN-kommittén har inga ytterligare åtgärder vidtagits för att förhindra frihetsberövande enbart på grund av att en person har en funktionsnedsättning. Det har under de senaste åren till exempel skett en påtaglig ökning av antalet barn med autism som tvångsvårdas.⁷⁷ Sverige har fortfarande ett strukturellt problem med långa vårdköer till den frivilliga psykiatriska vården vilket ökar risken för senare tvångsvård.⁷⁸ Många har också fastnat i slutet psykiatrisk vård och i rättspsykiatrisk vård då det saknats mottagande i kommunen.⁷⁹

Personer som lever i sexuell utsatthet, missbruk eller har frihetsberövats har ofta en bakgrund med psykosocial eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Men enligt lag har psykiatrin inget ansvar för beroendevård och inom beroendevården saknas kunskap om psykisk och fysisk ohälsa. Det gör att många antingen går in i den ena tvångsåtgärden efter den andra, eller hamnar helt utanför.⁸⁰

Svensk rätt skiljer inte mellan vårdbehov och samhällsskydd som grund för frihetsberövande. Det saknas också aktuella förslag till förändring.⁸¹

Det finns små möjligheter till förändring genom att överklaga den obligatoriska vården och institutionaliseringen. Förvaltningsrätter i Sverige gör sällan en objektiv bedömning utan låter sig vägledas av vad överläkaren har skrivit.⁸²

För patienter som inte frivilligt accepterar att ta emot psykiatrisk vård, men som inte bedöms behöva vårdas på sjukhus, finns öppen psykiatrisk tvångsvård (ÖPT).⁸³ Patienten förväntas i ÖPT följa vissa villkor exempelvis för medicinering. Det specificeras och prövas i för låg utsträckning hur villkoren förväntas främja psykisk

hälsa och framtida möjlighet att frivilligt delta i sin vård. Villkor i form av medicinering och ECT (elektrokonvulsiv behandling)⁸⁴ berövar patienter rätten att själv väga behandlingseffekt mot kraftig biverkan. Villkoren i ÖPT bygger dock på informellt tvång. Balansen är undermålig mellan mänskliga rättigheter, vårdbehov för den enskilde individen och i förekommande fall samhällsskydd i ÖPT.

Förslag till rekommendationer artikel 14

- Avsätt budgetmedel för ett kompetenslyft om mänskliga rättigheter och olika funktionsnedsättningar för personal och chefer inom både domstolsväsendet och socialtjänsten, med syfte att minska antalet illegala frihetsberövanden och att säkerställa en rättssäker och trygg process för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning.
- Följ upp och förtydliga nödvändigt ansvar för adekvat vård för personer med samsjuklighet (som psykisk ohälsa eller annan funktionsnedsättning och missbruksproblematik) med syfte att minska risken för frihetsberövande i framtiden.
- Vidta skyndsamt åtgärder så att utskrivningsklara personer inte hålls kvar i tvångsvård.
- Säkerställ genom mål och uppföljning att de som behöver vård inom den öppna psykiatrin får det i tid, för att förebygga risken för tvångsvård.
- Avveckla vårdformen Öppen psykiatrisk tvångsvård (ÖPT) vid allmänpsykiatrisk vård.

Artikel 15 Rätt att inte utsättas för tortyr

Ingen rekommendation från 2014 gällande artikel 15 har genomförts. Det saknas fortfarande krav på skriftligt samtycke vid ECT (elektrokonvulsiv behandling)⁸⁵. Förslag om lagändringar som skulle innebära steg framåt när det gäller tvångsvård av barn har utretts men inte genomförts.⁸⁶

Det förekommer mer tvång och restriktioner, exempelvis i form av bältning,⁸⁷ än vad som är nödvändigt för god vård inom psykiatrin. Bidragande orsaker till detta är brist på insyn⁸⁸ och ett arbetssätt som inte främjar alternativ till tvång och restriktioner. Här saknas en konventionskonform tolkning av lagstiftningen och ett människorättsbaserat angreppssätt.

Förslag till rekommendationer artikel 15

- Åtgärda bristerna i regelverk och praktik som rör samtycke vid ECT-behandling vilket togs upp i rekommendationen 2014.
- Säkerställ att användningen av tvångsåtgärder minskar inom tvångsvården. Genomför en nationell utbildningsinsats som följs upp, så att all personal inom psykiatrin har ett rättighetsperspektiv på vården.
- Inför omvänd bevisbörda när tvång och restriktioner anmäls eller överklagas.

Artikel 16

Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp

Barn och kvinnor med funktionsnedsättning riskerar i högre grad än barn och kvinnor utan funktionsnedsättning att utsättas för våld och övergrepp.⁸⁹ Stödmaterial har tagits fram⁹⁰ för att höja medvetenheten hos personer som i sitt arbete möter personer med funktionsnedsättning. Men problemet med högre risk för utnyttjande och våld kvarstår.⁹¹

Avsaknad av kunskap och skäligen anpassningar inom ramen för förundersökning och domstolsprocesser leder till att barn med funktionsnedsättning inte blir lyssnade på. Omständigheterna leder till lägre åtalsfrekvens.⁹² Se rekommendation under artikel 13.

Det finns flera fall där till exempel färdtjänstpersonal som utsatt någon för övergrepp fortsätter att arbeta⁹³. Polismyndigheten och domstolarna har fått en utökad skyldighet att meddela Transportstyrelsen om personer som dömts för brott, exempelvis sexualbrott.⁹⁴ Problemet kvarstår dock med personal som ännu inte dömts.

Det saknas rutiner⁹⁵ för att säkerställa att personal har tillräcklig kunskap och att de som utsatts för brott får det extra stöd och den hjälp de har rätt till på grund av sin funktionsnedsättning, till exempel stöd med kommunikation.

Många kommuner saknar kvinnojour eller andra lösningar för personer som blir utsatta för våld i nära relation, som är tillgängliga för personer med olika funktionsnedsättningar.⁹⁶

Förslag till rekommendationer artikel 16

- Säkerställ att uppföljningsbar statistik, som möjliggör en intersektionell analys över risken att utsättas för våld och övergrepp, insamlas löpande.

- Säkerställ att personer som arbetar inom hälso- och sjukvård, skola, polis och rättsväsende har tillräcklig kunskap om orsaker bakom den högre risken att utsättas för våld och övergrepp för personer med funktionsnedsättning. Säkerställ att de även har kunskap om de rättigheter till särskilt stöd som personer med funktionsnedsättning har, till exempel tolk och andra anpassningar.
- Säkerställ och följ upp att kommuner erbjuder tillgängliga kvinnojourer och tillgänglig information till de som utsätts för våld och övergrepp.
- Säkerställ att avtal om upphandlad färdtjänst ska innehålla en klausul om att en tjänstförare som till exempel polisanmälts för övergrepp ska tas ur tjänst under utredningstiden.

Artikel 17 Skydd för den personliga integriteten

Försäkringskassan och kommuner genomför ofta integritetskränkande undersökningar för att bedöma behov av stöd,⁹⁷ som klockning av hur lång tid det tar att gå på toaletten eller att duscha.

Förslag till rekommendationer artikel 17

- Staten ska i samverkan med funktionshinder- och användarorganisationer ta fram riktlinjer för behovsbedömningar av service, inklusive personlig assistans, så att de inte genomförs på ett integritetskränkande sätt utan proportionalitet.

Artikel 18 Rätt till fri rörlighet och till ett medborgarskap

Asylprocessen är rättsosäker för asylsökande och migranter med funktionsnedsättning.⁹⁸ Bristerna i mottagandet gör att Migrationsverket ofta inte upptäcker funktionsnedsättning. Det beror bland annat på att inte samtliga migranter genomgår en hälsoundersökning.⁹⁹ Konsekvenserna av detta är många. Skälen till att personen ifråga söker asyl riskerar att inte komma fram, vilket påverkar möjligheten till beviljad asyl. Det försvårar också möjligheterna att sätta in stödinsatser i ett tidigt skede inför och under etableringstiden. Detta är särskilt allvarligt när det gäller barn och ungdomar där behovet av stödinsatser i förskola och skola riskerar att förbises.

Den information som ges vid asylmottagandet är otillgänglig för många personer med funktionsnedsättning. Det innebär att asylsökande inte får nödvändig information om rättigheter, förfarande och tillgång till stöd och service.¹⁰⁰

Den nya migrationslagstiftningen som infördes 2016¹⁰¹ påverkar särskilt personer med funktionsnedsättning. Dels omöjliggörs i princip uppehållstillstånd på grund av humanitära skäl, som exempelvis omfattande funktionsnedsättningar och vårdbehov. Dels innebär den skarpare lagstiftningen särskilda krav på anställning vilket har negativ inverkan på möjligheterna för migranter med funktionsnedsättning att få uppehållstillstånd, eller att återförenas med sina familjer. Situationen för migranter med funktionsnedsättning försvåras ytterligare då bidragsanställningar inte betraktas som anställning.

Om du kommit till Sverige innan 24 november 2015 kan du, enligt den så kallade nya gymnasielagen¹⁰², under vissa förutsättningar få uppehållstillstånd på grund av gymnasiestudier. Enligt lagen kan en person som hittar ett arbete

inom 6 månader från studiernas slut få förlängt uppehållstillstånd. Däremot accepteras inte anställningar som är beroende av lönebidrag eller arbetsmarknadspolitiska program, vilket påverkar möjligheten för personer med funktionsnedsättning att gynnas av lagen.

Det saknas fakta och statistik kring personer med funktionsnedsättning i asyl- och etableringsprocessen och kring konsekvenserna av den nya migrationslagstiftningen för denna grupp. Enligt Myndigheten för Delaktighet, MFD, innebär detta en stor risk för indirekt diskriminering av denna målgrupp.¹⁰³

Förslag till rekommendationer artikel 18

- Revidera och följ upp den nya migrationslagstiftningens konsekvenser för asylsökande och migranter med funktionsnedsättning.
- Tydliggör ansvaret i offentlig sektor för mottagande av asylsökande och migranter med funktionsnedsättning, särskilt för att säkerställa rättigheterna enligt artikel 19.
- Säkerställ att ett rättighetsperspektiv genomsyrar alla underlag för beslut som rör personer med funktionsnedsättning i asyl- och migrationspolitiken
- Revidera den nya gymnasielagen så att den inte diskriminerar personer med funktionsnedsättning.

Artikel 19 Rätt att leva självständigt och delta i samhällslivet

Rekommendationen från 2014 har inte hörtsammats, tvärtom har de ekonomiska resurserna reducerats. Trots starka nationella finanser påbörjade regeringen åtgärder för att minska kostnaderna för personlig assistans 2015.¹⁰⁴ Besparingskrav, domstolsavgöranden och Försäkringskassans tolkningar av svensk lag och domar har orsakat en allvarlig kris där cirka 1 500 personer har förlorat statligt finansierad personlig assistans sedan 2015.¹⁰⁵ Förändringarna i rättstillämpningen har haft särskild negativ inverkan på barn och familjer.¹⁰⁶ Regeringen räknar med att den statliga assistansersättningen kommer att fortsätta minska framöver.¹⁰⁷

LSS är en rättighetslag som liksom konventionen uttrycker den enskildes självbestämmande som en bärande princip. Sedan lagens införande 1994 har rättstillämpningen succesivt urholkat lagens rättigheter, från 2016 har den förändrade rättstillämpningen skett i allt snabbare takt.¹⁰⁸ Kommunerna som ansvarar för flertalet av LSS tio olika insatser blir alltmer restriktiva i sin bedömning.¹⁰⁹ Konsekvenserna är att personer inte får det stöd de behöver och har rätt till.¹¹⁰ Möjligheterna att styra över sitt eget liv har inskränkts för många.¹¹¹ Forskning pekar på hur politisk styrning påverkar myndighetens tolkning av rätten till individuellt bedömda socialförsäkringsförmåner.¹¹² Forskare har också lyft fram hur nedskärningar politiskt har motiverats genom felaktiga uppskattningar av förekommande bidragsfusk.¹¹³

I annan lagstiftning som syftar till att ge stödinsatser till personer med funktionsnedsättning, utöver LSS, finns inte principen om självbestämmande inskriven. Friheten för personer med funktionsnedsättning att själva göra sina livsval och att styra sitt eget liv är inte säkerställd i svensk lagstiftning och försvagas successivt.

Rätten att välja sin bostättningsort och var och med vem man vill leva, på lika villkor som andra, efterlevs inte för alla med funktionsnedsättning. Den enskildes möjligheter till självbestämmande i bostäder med särskild service är begränsad och har försvagats.¹¹⁴ Stödinsatser såsom kontaktperson och ledsagare beviljas sällan vid gruppboende och försvårar möjligheten till individuella val. Rätten till stöd skiljer sig beroende på vilken kommun man bor i, vilket i praktiken hindrar människor från att byta bostadsort utan att riskera att förlora sina stöd. Möjligheten att flytta ihop eller att flytta isär försvåras eller omöjliggörs av regelverk, som inte drabbar personer utan funktionsnedsättning på samma vis. Det finns ett antal enskilda fall där assistans nekats efter flytt till annan kommun.¹¹⁵

Bland barn med omfattande behov varnar Socialstyrelsen för att fler barn riskerar att flytta ifrån sina familjer på grund av otillräckligt stöd.¹¹⁶ Möjligheten att flytta är begränsad på grund av reglerna för bostadsanpassning som ställer högre krav vid byte av bostad.¹¹⁷

Det sker en utveckling av samlokalisering av flera boenden på samma plats med servicepersonal i likadana arbetskläder.¹¹⁸ Sammantaget ser vi en utveckling mot institutionalisering som motverkar integrering i samhället.

Rätten till tillgång till olika former av samhällsservice enligt artikel 19 b är inte säkerställd. Personligt ombud, ett stöd för personer med psykisk funktionsnedsättning, finns till exempel inte tillgå i alla kommuner. Samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten är inte heller tillgängliga på lika villkor för personer med funktionsnedsättning. Se mer under artikel 9 om Tillgänglighet.

Förslag till rekommendationer artikel 19

- Förtydliga i all lagstiftning som rör stödinsatser och serviceformer till personer med funktionsnedsättning, däribland LSS, hur utformningen och omfattningen av insatserna och servicen bidrar till att uppfylla artikel

19, samt att artikeln ska uttolkas enligt den allmänna kommentaren nummer 5 i syfte att garantera ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen för personer med funktionsnedsättning.

- Säkerställ rätten till personlig assistans i lagstiftning och att dess utformning, omfattning och nivå på kontantstödet följer den allmänna kommentaren nummer 5, i syfte att garantera ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen för personer med funktionsnedsättning.
- Genomför återkommande nationella uppföljningar av stöden till personer med funktionsnedsättning, för att säkerställa att kvaliteten i insatserna i hela landet uppfyller artikel 19 enligt den allmänna kommentaren 5.
- Vidta åtgärder för att hindra tidsbegränsade beslut i stöd- och serviceinsatser som ska vara varaktiga, för att säkra stabilitet och bättre levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.
- Säkerställ att boende i bostad med särskild service ges möjlighet till självbestämmande, att kunna leva självständigt, att kunna göra sina egna livsval och att styra över sitt eget liv i och utanför hemmet. Säkerställ att ingen är hänvisad till boendeformen enbart på grund av avsaknad av andra stödformer.
- Säkerställ i lagstiftning rätten till personligt ombud för personer med psykisk funktionsnedsättning.

Artikel 20 Personlig rörlighet

Ansvaret för transporter och hjälpmedel är splittrat mellan regionala myndigheter och privata tjänsteleverantörer. System för betalning för kollektivtrafik och stöd för personlig rörlighet varierar runt om i landet.¹¹⁹ Många personer med funktionsnedsättning isoleras hemma istället för att resa på grund av brister i helhetssyn och information.¹²⁰ Ändringar i regler för ekonomiskt stöd till bilanpassningar har ökat kostnader för enskilda personer och myndigheter.¹²¹ Rapporter om ökade kostnader för parkering har inkommit, och regelverket är olika över landet även med parkerings-tillstånd.¹²² Rapporter kommer från hela landet om brister i upphandlad färdtjänst.¹²³

Rullstolsplatser på tåg kan i dagsläget bokas av personer utan behov av dessa. Det innebär att de få rullstolsplatser som finns riskerar att inte komma personer till godo som är i behov av dessa.

Förslag till rekommendationer artikel 20

- Utveckla åtgärder och uppföljning av likvärdighet i regelverk och tillämpning i kommuner och regioner för att säkerställa individens rätt till personlig rörlighet. Det omfattar bland annat ledsagning, hjälpmedel, tillgång till anpassade bilar, upphandling av färdtjänst och persontransporter till en överkomlig kostnad.
- Säkerställ att platser i kollektivtrafiken som är avsedda för personer med funktionsnedsättning inte används av personer utan behov av dem.

Artikel 21 Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information

Tillgång till information är en förutsättning för yttrandefrihet. För att det ska vara möjligt att ställa tillgänglighetskrav på medieinnehåll som distribueras digitalt behövs en översyn av grundlagen.^{124 125} Rätten till alternativ och förstärkt kommunikation är inte tydligt uttryckt i någon lag.¹²⁶

Brottsbalken eller tryckfrihetsförordningen skyddar inte heller personer med funktionsnedsättning från hot och missaktning, på samma sätt som andra grupper.^{127 128} Detta får konsekvenser när staten tar initiativ för att minska hatbrott exempelvis på nätet.¹²⁹ En avsaknad av ett skydd mot hatbrott mot personer med funktionsnedsättning kan förväntas ha en hämmande effekt på yttrandefriheten hos personer med funktionsnedsättning.

Förslag till rekommendationer artikel 21

- Undanröj alla hinder i all lagstiftning, inklusive grundlag, för att möjliggöra krav på digital tillgänglighet, alternativ och förstärkt kommunikation och universell utformning med syfte att säkerställa tillgång till information.
- Förstärk lagstiftningen så att den ger rätt till alternativ och förstärkt kommunikation.
- Ge uppdrag om undersökning av förekomst av näthat och nedsättande yttringar i medier som rör personer med funktionsnedsättning. Säkerställ i lagstiftning straffrättsligt skydd för personer med funktionsnedsättning mot förolämpningar och hatbrott på samma sätt som för andra skyddade grupper.

Artikel 22 Respekt för privatlivet

Integritetsskydd är inte utformat för personer som är beroende av andra för att använda digital teknik. Avsaknad av regelverk, rutiner och uppföljning av stödjande beslutsfattande utgör en risk, för att personuppgifter eller data om en person som bryter mot normer gör hen lätt att identifiera. Utveckling av automatiserat beslutsfattande sker snabbt för samhällstjänster, men rutiner saknas för att ge individen tillgång till och makt över vilka som har tillgång till sina data.

Förslag till rekommendationer artikel 22

- Utveckla underlag för beslut och uppföljning, för att säkerställa att individer med funktionsnedsättning kan påverka vilka som ska ha tillgång till data som kan utgöra en risk för kränkning av privatlivet.

Artikel 23 Respekt för hem och familj

Stödet till familjer där det finns barn eller vuxna med funktionsnedsättning har stora brister.¹³⁰ Idag saknas välfungerande alternativ, och tillgången till adekvat stöd varierar i landet. Situationen för familjer där någon har en funktionsnedsättning kännetecknas bland annat av nedskärningar i budget, icke åtgärdade brister i tillgång till information och i samordning mellan dem som ska ge stöd. Det finns stora skillnader över landet. Riksrevisionen påvisade redan 2011¹³¹ dessa brister i stödet till familjerna. Rapporten ledde till vissa åtgärder men sammantaget är situationen i stort oförändrad, och många gånger ännu sämre.

Familjer med funktionsnedsättning har sämre ekonomi än andra familjer. Föräldrar till barn med funktionsnedsättning har sämre hälsa, fysiskt och psykiskt. De tvingas ofta gå ner i arbetstid med försämrad ekonomi som följd. Luckor och försämringar i socialförsäkringssystemet samt minskat samhällsstöd påverkar försörjning och livsmöjligheter. Hela familjens hälsa och livsmöjligheter påverkas av bristande stöd och en försämrad ekonomi. Riksrevisionens rapport visar även att kvinnor drabbas hårdare.

Det finns indikationer på att antalet barn inom LSS-boenden ökar med anledning av neddragningar inom den statliga personliga assistansen. Dessutom minskar övriga insatser inom LSS riktade till barn och familjer.¹³²

Förslag till rekommendationer artikel 23

- Utveckla och följ upp ett förstärkt och likvärdigt stöd över hela landet till familjer med barn med funktionsnedsättning. Stödet ska även omfatta stöd i hemmet för barn och föräldrar som behöver det. Stödet ska ta sin utgångspunkt i familjens samlade behov, även i de fall där föräldrar har en funktionsnedsättning.

- Utveckla åtgärder som följs upp för tryggad försörjning för familjer där barn och/eller vuxna har funktionsnedsättning.
- Utveckla och följ upp effekter av åtgärder, för att kvinnor och mammor till barn med funktionsnedsättning ska få en likvärdig ekonomi, hälsa och lika livsmöjligheter.
- Åtgärda, i samverkan med organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning, de brister i samordning och samverkan mellan olika stödinstanser som identifierades 2011 i Riksrevisionens rapport.

Artikel 24 Utbildning

Enligt skollagen¹³³ är det fortfarande möjligt att neka elever med funktionsnedsättning plats på en skola med hänvisning till organisatoriska och ekonomiska svårigheter. Det innebär att elever med funktionsnedsättning inte omfattas av det fria skolvalet. Kommunala huvudmän tillämpar dessutom varierande riktlinjer och schabloner vid tilldelning av de medel som skolor kan söka för elever i behov av särskilt stöd.

Den statliga resursfördelningsprincipen om en långsiktig socioekonomisk utjämning saknar indikatorer när det gäller funktionsnedsättning. Det saknas således ett intersektionellt perspektiv. Detta medför en snedfördelning av resurser vilket starkt missgynnar elever med funktionsnedsättning.¹³⁴ Regeringens Skolkommision, som föreslog fördelningsprincipen, saknade genomgående ett funktionsrättsperspektiv både i sitt arbete och i sina förslag.¹³⁵ Det finns även brister vid kommunernas resursfördelning till skolan, både i förhållande till elever med funktionsnedsättning och till skolans kompensatoriska uppdrag. Kommunerna står för 70 procent av skolans finansiering.^{136 137 138}

En betydande andel elever med funktionsnedsättning når inte kunskapsmålen i grundskolan.^{139 140} Elever får inte de hjälpmedel, anpassningar eller det särskilda stöd de behöver och har rätt till enligt skollagen. Inte heller ges dessa på de mest ändamålsenliga sätten vad gäller språk, inklusive teckenspråk, former och medel för kommunikation. Utbildningen ska syfta till att elever ska nå sin fulla potential, utveckling av självkänsla och värdighet.¹⁴¹ Elever med funktionsnedsättning integreras i vanlig undervisningsgrupp utan att inkluderande förändringar görs i lärmiljön. En stor grupp elever kan därmed inte närvara i skolan och tvingas stanna hemma. En statlig utredning¹⁴² har fått i uppdrag att utreda hur det ska bli lättare att få stöd utanför ordinarie

undervisningsgrupp. I regeringsförklaringen anges att resursskolor ska utvecklas och särskolan stärkas¹⁴³.

Elever med funktionsnedsättningar utsätts mer för kränkningar, mobbing och våld i skolan än andra. Skolsituationen för många barn med funktionsnedsättning bidrar till psykisk ohälsa.

Det finns stora olikheter över landet på tillgången till elevhälsa, hur den organiseras och vad den omfattar. Vidare finns brister i samverkan inom skolan, men också i förhållande till externa aktörer som exempelvis Barn- och Ungdomspsykiatri, habiliteringen och socialtjänsten.¹⁴⁴ Skolan saknar lagstadgad möjlighet eller krav på sig att initiera Samordnad individuell plan, SIP, vilket däremot socialtjänst och hälso- och sjukvården har. Barn i förskolan saknar lagstadgad rätt till elevhälsa.

Förslag till rekommendationer artikel 24

- Säkerställ att det fria skolvalet omfattar elever med funktionsnedsättning och ändra lagstiftningen så att skolor inte kan neka elever med funktionsnedsättning plats eller begränsa stödet med hänvisning till organisatoriska och ekonomiska svårigheter.
- Säkerställ att offentlig resursfördelning till skolor inbegriper elever med funktionsnedsättning.
- Rätten till kommunikation, hjälpmedel, anpassningar och särskilt stöd enligt skollagen måste säkerställas i praktiken.
- Ta fram en nationell handlingsplan som utgår ifrån universell utformning och inkludering i skolan enligt FN:s allmänna kommentar nummer 4.
- Säkerställ fungerande nationella program för att få tillbaka elever med så kallad problematisk frånvaro till skolan.
- Säkerställ att barn och elever inte drabbas av kränkningar, mobbing och våld på grund av funktionsnedsättning.
- Säkerställ att skolpersonal har kompetens om olika

funktionsnedsättningar och konsekvenser av dessa i skolmiljön.

- Säkerställ likvärdig tillgång till elevhälsa över hela landet, dess främjande uppdrag, utformningen av särskilt stöd och utvecklingen mot universellt utformade skolor.
- Utveckla nationella riktlinjer för att säkerställa samverkan mellan skola, elevhälsa och externa resurser som till exempel habilitering, Barn- och Ungdomspsykiatri (BUP) och Socialtjänsten.
- Säkerställ att barn i förskolan får lagstadgad rätt till elevhälsan.

Artikel 25 Hälsa

Det finns stora skillnader som tyder på att personer med funktionsnedsättning diskrimineras i vården.¹⁴⁵ Personer med funktionsnedsättning får inte det stöd de behöver för att identifiera de vårdbehov de har¹⁴⁶ eller för att upprätthålla en god hälsa¹⁴⁷.

Nedsatt psykisk hälsa och dålig tandhälsa är mer än dubbelt så vanligt bland personer med funktionsnedsättning som hos övrig befolkning¹⁴⁸. Väntan på vård för barn och unga med psykisk ohälsa är lång. I många landsting är det mindre än hälften som får vård i enlighet med lagens vårdgaranti.¹⁴⁹ Det är tio gånger vanligare att personer med funktionsnedsättning upplever sin hälsa som dålig, cirka 20 procent jämfört med cirka 2 procent bland den övriga befolkningen¹⁵⁰. Det är också vanligare att personer med funktionsnedsättning röker dagligen, har riskabla alkoholvanor, fetma, lågt intag av frukt och grönt och är stillasittande¹⁵¹. Trots det saknas funktionshinderperspektivet i folkhälsopolitiken. Det saknas särskilda riktade insatser för att upptäcka, begränsa och förebygga ohälsa i dessa grupper. När det gäller sexuella och reproduktiva rättigheter för personer med funktionsnedsättning saknas information.

Det finns överlag bra lagstiftning inom hälsoområdet, men lagarna är inte utkrävbara och skyldighetsbärarna saknar kunskap.¹⁵² Inom vissa områden saknas det dock lagstiftning. Utredningar kring samtycke för personer som anses beslutsförmögna i Sverige har pågått sedan 2011 men inte lett till någon lag. Detta gör Sverige till ett av få länder som saknar regleringar i frågan om stödjande beslutsfattande. Sverige saknar också lagstiftning som hindrar privata försäkringsbolag från att diskriminera personer med funktionsnedsättning.¹⁵³

Förslag till rekommendationer artikel 25

- Ta fram en nationell handlingsplan för att fortlöpande identifiera och åtgärda ojämlikheter i hälsa och vård (inklusive tandvård) samt i överlevnad kopplat till funktionsnedsättning.
- Säkerställ att personer med psykisk ohälsa erbjuds den vård de behöver i rimlig tid, såväl inom primärvården som inom den specialiserade vården, i enlighet med lagstiftningen.
- Säkerställ att årliga hälsoundersökningar, inklusive tandvårdstatus, erbjuds personer med funktionsnedsättning. Exempelvis personer med intellektuell funktionsnedsättning eller psykisk ohälsa löper annars risk att underdiagnosticeras.
- Ge Folkhälsomyndigheten i uppdrag att även omfatta personer med funktionsnedsättning i sina undersökningar om folkhälsa. Säkerställ att enkäter är tillgängliga, även för personer med kognitiv funktionsnedsättning. Åtgärda skillnader i hälsa för personer med funktionsnedsättning i samråd med målgruppen, genom de organisationer som företräder dem.
- Säkerställ kompetens om mänskliga rättigheter, olika funktionsnedsättningar och individuellt anpassat bemötande i relevanta yrkesgrupper inom vård och omsorg, för att stärka delaktighet i beslut som rör den egna hälsan.
- Förbjud diskriminering av personer med funktionsnedsättning i fråga om sjukförsäkringar och livförsäkringar. Genomför en uppföljning av hur kontraheringsplikten, det vill säga förbudet att neka någon att teckna avtal, tillämpas av försäkringsbolagen.

Artikel 26 Rehabilitering och habilitering

Det finns betydande skillnader mellan Sveriges 21 landsting och 290 kommuner när det gäller tillhandahållande av rehabiliteringstjänster, och när det gäller uthållighet och intensitet på tjänsterna varierar kvaliteten.¹⁵⁴ Mellan barn- och vuxenhabilitering råder stora skillnader.¹⁵⁵ Det finns också brist på den kompetens som krävs för att möta de olika behoven hos personer med funktionsnedsättning.¹⁵⁶

Ansvar för olika typer av rehabiliteringsinsatser är fördelat på olika aktörer som arbetsgivare, arbetsförmedling, kommuner och regioner vilket gör det svårt att få en helhetsbild. Flertalet av landets kommuner ingår i frivilliga samordningsförbund där rehabiliteringsinsatser för vissa grupper koordineras mellan de fyra parterna kommun, region, arbetsförmedling och försäkringskassa.

Den enskildes möjligheter att påverka de egna rehabiliterings- eller habiliteringsinsatserna är begränsade. Det finns få möjligheter för den enskilde att ställa krav på åtgärder, om nödvändiga insatser uteblir eller är bristfälliga. Tillgången till hjälpmedel är inte heller säkerställd på ett likvärdigt sätt.¹⁵⁷

Sverige har ratificerat ILO konvention 159¹⁵⁸ som tydligt anger att rehabiliteringen ska öka möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att få arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Men den arbetslivsinriktade rehabiliteringen för personer med funktionsnedsättning brister.¹⁵⁹ De stora förändringar som nu görs av Arbetsförmedlingen väcker oro på såväl grupp- som individnivå för att olika behov inte ska uppfyllas och säkerställas.

Förslag till rekommendationer artikel 26

- Gör en översyn av lagstiftningen kring rehabilitering och habilitering i syfte att säkerställa likvärdig tillgång, samla ansvaret och stärka individers rätt. Denna översyn ska även omfatta asylsökande och nyanlända över hela landet.
- Förstärk den koordinerade rehabiliteringen som sker inom samordningsförbunden för att möjliggöra tillgång till insatser för fler personer i behov.
- Ta fram nationella riktlinjer för att säkerställa att den enskilde kan påverka sina rehabiliterings- eller habiliteringsinsatser och sina val av hjälpmedel. Särskilt fokus behöver finnas på barns delaktighet. Följ upp dessa riktlinjer, fördelat på olika diagnosgrupper, ålder och kön, för att säkerställa likvärdig kvalitet och tillgång i hela landet.
- Genomför en återkommande nationell kartläggning av kompetensförsörjningen i regionerna samt en utvärdering av om de nuvarande utbildningarna lever upp till de kunskapsbehov som finns.
- Ta fram nationella riktlinjer för hjälpmedel, bland annat rörande samhällsekonomisk nytta av hjälpmedlet, lämplig gränsdragning mellan konsumentprodukter och hjälpmedel samt användarnas kostnader för hjälpmedel, i syfte att minska regionala skillnader i förskrivning och användande av hjälpmedel.
- Säkerställ att Sverige lever upp till åtagandet att rehabiliteringen ska öka möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att få arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Artikel 27 Arbete och sysselsättning

Trots högkonjunktur, god sysselsättning för andra grupper och en efterfrågan på arbetskraft syns ingen nämnvärd ökning av sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning. Den är fortsatt låg, 64 procent jämfört med 80 procent för hela befolkningen. Drygt var fjärde person med funktionsnedsättning har också utsatts för diskriminering på arbetsmarknaden de senaste fem åren.¹⁶⁰

Statliga arbetsgivare har lägst andel anställda med funktionsnedsättning och det saknas mål i den statliga arbetsgivarpolitiken för fler anställda med funktionsnedsättning.¹⁶¹ Få av de arbetsmarknadspolitiska stöden är riktade till arbetsgivare och arbetsplatsen, eller anpassade för behov av långsiktigt stöd.¹⁶² Flera är inte heller anpassade för personer som förvärvat funktionsnedsättning under anställning, eftersom dessa stöd träder i kraft vid en anställning.¹⁶³ Möjligheten till egenföretagande är begränsad för den som har en funktionsnedsättning. Bristande tillgång till arbetshjälpmedel och tolktjänster skapar hinder för skäliga anpassningar.

Arbetsförmedlingen har på regeringens uppdrag undersökt konsekvenserna av begreppet »personer med nedsatt arbetsförmåga«, men därefter är inga åtgärder vidtagna.¹⁶⁴

En del personer med funktionsnedsättning har sysselsättning genom daglig verksamhet enligt LSS. Verksamheten omfattas inte av svensk arbetsmarknadslagstiftning, vilket innebär brister i arbetsmiljöskydd och förhindrar facklig organisering.¹⁶⁵

Ungdomar som varken studerar eller arbetar är en växande grupp som också utretts, men förslaget om en nationell etableringssamordnare har inte genomförts.^{166 167}

Det råder oskäliga skillnader mellan kvinnor och män i

tillgången till stödinsatser för personer med funktionsnedsättning. I vissa delar är könsskillnaderna större i dessa stödprogram än de könsskillnader som råder inom arbetsmarknaden i stort.

Se också artikel 6.

Förslag till rekommendationer artikel 27

- Fastställ mål och en nationell handlingsplan som inkluderar statliga, offentliga och offentligt finansierade arbetsgivare, för att uppnå en sysselsättningsgrad för personer med funktionsnedsättning som är i nivå med övriga befolkningen.
- Reformera de arbetsmarknadspolitiska stöden så att adekvat stöd ges till arbetsgivare och arbetstagare, inkluderat de som förvärvar funktionsnedsättning under anställning, samt egenföretagare med funktionsnedsättning. Säkerställ att arbetsgivare får tillräckligt stöd för att möjliggöra skäliga anpassningar på arbetsplatsen, däribland tillgång till tolktjänst och arbetshjälpmedel.
- Säkerställ att skyddet mot diskriminering av personer med funktionsnedsättning i arbetslivet efterlevs, bland annat genom att vidta aktiva åtgärder mot diskriminering enligt diskrimineringslagen och genom att förstärka funktionshinderperspektivet i det systematiska arbetsmiljöarbetet.
- Avskaffa begreppet »nedsatt arbetsförmåga« för arbetsmarknadspolitiska insatser till personer med funktionsnedsättning och ersätt det med ett icke-diskriminerande begrepp i enlighet med kommitténs rekommendation.
- Säkerställ att personer som deltar i daglig verksamhet och andra sysselsättningsåtgärder omfattas av arbetsmiljölagstiftning och ges möjlighet att ansluta sig fackligt.
- Säkerställ att elever med funktionsnedsättning får ta del av anpassad yrkesvägledning och praktik. Inför en nationell etableringssamordnare för unga som varken arbetar eller studerar.

Artikel 28 Tillfredställande levnadsstandard och social trygghet

Personer med funktionsnedsättning, i synnerhet kvinnor, har ofta en lägre försörjningsnivå än övrig befolkning. Många saknar löneinkomster, får ekonomiskt bistånd för att klara sig och har samtidigt betydande utgifter för hälso- och sjukvård, läkemedel och olika hjälpmedel. Hyran för bostäder i särskilt boende är ofta högre än genomsnittlig hyra för jämförbara bostäder.^{168 169} Följden blir att de oftare avstår från vård än andra av rent ekonomiska skäl.¹⁷⁰

Socialförsäkringen ska skydda den enskildes försörjning vid arbetslöshet eller sjukdom, trots det är vissa med kroniska sjukdomar eller varaktiga funktionsnedsättningar helt utestängda från försäkringen. En ökande andel av den förvärvsarbetande befolkningen tecknar privata eller fackliga sjukförsäkringar, ett alternativ som inte är tillgängligt för de som står utanför arbetsmarknaden.¹⁷¹

Den som på grund av funktionsnedsättning aldrig har haft en löneinkomst får en ersättning inom socialförsäkringen på garantinivån (max 9 804 kr/månad före skatt), en nivå som är lägre än hälften av de lägsta avtalade lönerna på arbetsmarknaden, men med högre skattesats än för lönearbete och ålderspension.¹⁷²

Under senare år sker en alltmer restriktiv bedömning från Försäkringskassan av rätten till sjuk- och aktivitetsersättning, vilket lett till att många förlorat sitt skydd i socialförsäkringen. En stor andel av dessa har inte fått något lönearbete och tvingas då vända sig till kommunen för att få försörjningsstöd. En ny målgrupp för försörjningsstöd är unga personer med livslånga och omfattande funktionsnedsättningar som tidigare har fått aktivitetsersättning.¹⁷³ Försörjningsstödet är utformat för att vara ett tillfälligt stöd då alla egna tillgångar är uttömda och ersättningsnivån är

betydligt lägre än i socialförsäkringen. Många med psykisk funktionsnedsättning lever dock varaktigt på försörjningsstöd.¹⁷⁴

Stödsystemen för försörjning är komplicerade. Det vilar ett stort ansvar på den enskilde att agera rätt för att inte mista sin försörjning, men också att klara av ansökningsprocessen, vilket skapar stora hinder för personer med kognitiva funktionsnedsättningar.¹⁷⁵

Vissa grupper med funktionsnedsättning har en negativ disponibel inkomst, de fasta utgifterna överstiger inkomsterna. De försörjs i praktiken av anhöriga.

Förslag till rekommendationer artikel 28

- Höj garantinivån i socialförsäkringen till 80 procent av de lägsta avtalade lönerna och indexera garantinivån mot löneutvecklingen.
- Säkerställ att kommunalt försörjningsstöd inte blir en permanent försörjningsgrund för personer med funktionsnedsättning. Människor som inte har arbete på grund av funktionsnedsättning eller ohälsa måste få sin huvudsakliga försörjning via socialförsäkringen.
- Inför ett kostnadstak för de samlade utgifterna en person med funktionsnedsättning kan ha.
- Skärp kraven på att information om beslut och ansökningssystem för stödinsatser är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Samma skyldighet som gäller för hälso- och sjukvården enligt Patientlagen, att säkerställa att mottagaren tagit emot och förstått informationen, bör gälla för Försäkringskassan och kommunernas biståndshandläggning.

Artikel 29 Deltagande i det politiska och offentliga livet

Vissa förbättringar har skett i tillgänglighet och vid val i enlighet med rekommendation från 2014, men det finns fortfarande stora brister när gäller deltagande i det politiska livet för personer med funktionsnedsättning.^{176 177}

Demokratiutredningen från 2014¹⁷⁸ lyfte behovet av insatser för att motverka det stora demokratiunderskottet i landet, på grund av det låga deltagandet i demokratin bland personer med funktionsnedsättningar.

Det föreligger fortfarande stora hinder¹⁷⁹ i form av bristande tillgänglighet, både för väljaren och för den som vill engagera sig politiskt. Trots ändring av lagstiftningen 2014¹⁸⁰ då dispensen att använda sig av otillgängliga lokaler upphörde, använder sig många kommuner fortfarande av undermåliga vallokaler. Ofta saknas valinformation i tillgängliga format, till exempel valsedlar i punktskrift.

Valhemligheten fungerar inte tillfredställande då man vid personröstning inte själv får välja vem man vill ska assistera vid röstning i vallokal.

Antalet personer med funktionsnedsättning som kandiderar till eller innehar offentliga ämbeten är fortfarande låg. Ett exempel som står i vägen för politiskt engagemang är att Tolkcentralen inte ansvarar för tolkning vid politiskt deltagande, vilket innebär att partierna själva får stå för tolkning om de har kandidater som använder teckenspråk. Grundläggande demokratiska rättigheter är på sätt avgiftsbelagda.

Såväl FN-konventionens artikel 29 som mål 16 i Agenda 2030 kräver att personer med funktionsnedsättning ska ha inflytande i demokratin. Maktordning som omfattar funktionsnedsättning nämns i Jämställdmyndighetens

instruktion¹⁸¹, men det saknas generellt data och forskning om maktstrukturer på funktionshinderområdet.

Det är ett viktigt arbete om strukturer och förhållanden, som idag utestänger och diskriminerar personer med funktionsnedsättning, ska brytas.

Förslag till rekommendationer artikel 29

- Säkerställ information till väljare med funktionsnedsättning genom att erbjuda valinformation i tillgängliga format, villkora partistödet med tillgänglighetskrav för valkampanjer och information, säkra anpassningar och stöd vid vallokaler samt ställ krav på public service och övriga medier att tillgängliggöra sina kanaler och dess innehåll även för personer med funktionsnedsättningar. Utveckla också de mekanismer som inrättas för att underlätta stödet till väljare i nära samråd med organisationer för personer med funktionsnedsättning, så att behoven blir tillgodosedda.
- Utse lämplig myndighet för tillsyn med sanktionsmöjligheter och vite om den kommunala valnämnden inte använder tillgängliga lokaler vid val, inte säkerställer stödet vid vallokaler eller om röstmottagare vid vallokalerna inte är utbildade för att hjälpa väljarna.
- Säkerställ tillgängligheten och stödformer, som personliga assistenter och tolkar, för de personer med funktionsnedsättning som vill engagera sig politiskt eller väljs till ett offentligt förtroendeuppdrag.
- Förverkliga förslaget från 2014 års Demokratiutredning om att genomföra en maktutredning med särskilt uppdrag att belysa och lägga förslag, med fokus på delaktigheten för personer med funktionsnedsättning.
- Formulera nationellt mål för demokratisk delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning.
- Arbeta i aktiv dialog med funktionshinderrörelsen och utveckla modeller för att angripa negativa effekter, diskriminering och utestängning som orsakas av maktordningar, bland annat utifrån funktionsnedsättning.

Artikel 30

Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott

Människor med funktionsnedsättning ska vara fullt delaktiga, inte bara som besökare och användare, utan också som producenter av kultur och fritidsaktiviteter. Statens kulturråd ställer krav på tillgänglighet¹⁸² för verksamheter som får statligt stöd, men effekterna har inte följts upp. Finansiering av kultur och fritid varierar mellan kommuner och regioner. Något nationellt regelverk för vilka krav kommuner och regioner ska ställa finns inte.

Tillgänglighet till medier är begränsad. Myndigheten för press, radio och tv har uttalat att frågan om krav på tillgänglighet till Sveriges Radios program ska utredas.¹⁸³

Människors möjlighet att delta i fritidsaktiviteter som kultur och idrott med mera inskränks idag¹⁸⁴ på grund av bristande tillgänglighet, neddragningar av personlig assistans¹⁸⁵, bristande tillgång till kontaktpersoner¹⁸⁶ och begränsningar i färdtjänst.¹⁸⁷ Vissa grupper hör inte hemma i parasporten, men möter svårigheter i de vanliga idrottsklubbarna där ofta kunskap och nödvändiga anpassningar saknas, exempelvis personer med NPF.¹⁸⁸

Barn och unga som har funktionsnedsättning rör sig betydligt mindre än andra och är mer stillasittande, med resultat långt under WHO:s rekommendationer.¹⁸⁹ Fritidshjälpmedel är mycket svårt att få eller att ens få låna i många landsting och det är stora regionala skillnader.¹⁹⁰

Förslag till rekommendationer artikel 30

- Säkerställ att det ställs krav på tillgänglighet som omfattar alla funktionsnedsättningar för all offentligt finansierad kultur och idrott, på statlig, regional och kommunal nivå. Säkerställ även att det finns riktlinjer för tillgänglighet och att krav följs upp.

- Gör en kartläggning av likvärdig tillgång till att delta i lek, fritidsverksamhet, idrott och kultur för barn och unga. Ta fram en åtgärdsplan för att utjämna regionala skillnader och skillnader mellan pojkar och flickor, så att alla barns fysiska hälsa och sociala delaktighet garanteras.
- Säkerställ ökad tillgång till medier utan extra kostnad oavsett plattform när det gäller press, radio och tv.
- Gör kontinuerliga kartläggningar av hur tillgången till fritidshjälpmedel, färdtjänst, kontaktpersoner, led-sagare och personlig assistans påverkar människors möjlighet att delta i kulturliv och i fysiska aktiviteter på lika villkor runt om i landet. Om brister identifieras ska en handlingsplan tas fram för att åtgärda dem.
- Ge skolinspektionen i uppdrag att göra en kartläggning över alla pojkars och flickors möjlighet att delta i skolans idrottslektioner. Om det finns brister ska åtgärder vidtas, till exempel i form av riktlinjer och handledning för lärare och rektorer.

Artikel 31 Insamling av statistik och information

Avsaknad av data eller brister i statistik är ett genomgående problem som rör alla artiklar i konventionen. Kunskap behövs för att identifiera luckor och analysera vilka åtgärder som leder till utveckling och positiva effekter för genomförandet av rättigheterna i konventionen. Bristen på en medveten strategi för datainsamling gör också att risken för att personer med funktionsnedsättning exkluderas ökar när artificiell intelligens används i högre utsträckning i samhällsplaneringen.¹⁹¹

Övervakningskommittén har uppmärksammat bristerna, och särskilt pekat på skillnaderna i kommunernas politik för att genomföra konventionen. Rekommendationer från 2014¹⁹² om förbättrad statistik och indikatorer för att följa upp hela konventionen som ska täcka hela landet har inte åtgärdats.

Uppdrag till SCB om bättre statistik om levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning 2019¹⁹³ och nationella indikatorer för mänskliga rättigheter 2018¹⁹⁴ har hittills inte involverat organisationer för personer med funktionsnedsättning för att förbättra datainsamlingen och statistik. Bristen på dialog om statistik och indikatorer gäller såväl uppföljning av funktionshinderpolitiken som Agenda 2030.¹⁹⁵

I MFD:s rapport om uppföljning för funktionshinderpolitiken för 2017¹⁹⁶ finns information om ojämlikhet i förhållande till hälsa, utbildning, arbete och inkomst. På de flesta områden finns ingen jämförelse med tidigare år. Det framgår inte klart när uppgifterna uppdaterades, det finns ingen tillgång till rådata för att jämföra situationen i olika delar av landet och det finns inte heller någon uppföljning av tillgänglighet. Rapporten drar slutsatsen att mål saknas

på de flesta områden. Det står också att medvetenheten om mänskliga rättigheter har ökat, men inga uppgifter lämnas för att stödja detta uttalande.

Enligt Eurostat ökar risken för fattigdom för personer med funktionsnedsättning snabbast i Sverige i jämförelse med övriga EU. Samtidigt visar data att andelen personer med funktionsnedsättning minskat drastiskt i jämförelse med övriga länder.¹⁹⁷

Statistiska centralbyråns, SCB, rapport om nationella indikatorer för hållbara utvecklingsmål innehåller inte uppdelad statistik för personer med funktionsnedsättning. En annan mycket stor brist är att de svenska kommunerna och regionerna, genom Sveriges Kommuner och Regioner, har tagit fram nyckeltal för uppföljning av Agenda 2030¹⁹⁸ som endast i ett fall direkt berör personer med funktionsnedsättning.

Förslag till rekommendationer artikel 31

- Utveckla skyndsamt rutiner för och inhämtning av uppdelad statistik och indikatorer på området mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgår från såväl FN-konventionen som Agenda 2030.
- Involvera funktionshinderrörelsen i framtagande av indikatorer och insamling av data.
- Säkerställ att heltäckande insamling av data och statistik sker systematiskt, samordnat och likvärdigt för barn med funktionsnedsättning.
- Fördjupa uppföljning av indikatorer som visar på effekter av åtgärder över hela landet för en likvärdig jämförelse.

Artikel 32 Internationellt samarbete

Sverige fick beröm av FN 2014 för sin tvåspårsstrategi¹⁹⁹ för inkludering av funktionsnedsättning i det internationella utvecklingsarbetet. Rekommendationen från kommittén var att sprida tvåspårsstrategin i internationellt utvecklingsarbete. Vi har inte sett några rapporter om hur det har genomförts.

FN betonade också vikten av att integrera ett rättighetsperspektiv för personer med funktionsnedsättning i ramverket för utveckling efter 2015. Detta som kom att kallas Agenda 2030 beslutades av FN:s generalförsamling i september 2015. I agendan finns löftet om att ingen ska lämnas utanför i Agenda 2030-arbetet. Personer med funktionsnedsättning lyfts fram i flera mål och delmål. Det har dessvärre inte varit prioriterat i det nationella arbetet i Sverige. Tyvärr brister även aktiv involvering, enligt konventionen artikel 4.3, i arbetet med de globala målen. Funktionshinderorganisationer har inte varit representerade i delegationen som regeringen utsåg, och inte heller bjudits in att delta i det årliga högnivåforum som genomförs i New York varje sommar. Funktionshinderorganisationerna har bidragit med flera förslag, bland annat om att lyfta universell utformning som en utgångspunkt som skulle kunna förstärka även det internationella samarbetet.

Det föreligger stora brister och låga ambitioner i att verkligen följa upp rättigheter för personer med funktionsnedsättning och hur denna målgrupp får bättre levnadsvillkor, när Agenda 2030 förverkligas. Sverige har inte utvecklat en systematik i uppföljningen eller deltagit i projektet Bridging the gap där FN:s Högkommissarie för mänskliga rättigheter tillsammans med EU arbetar fram indikatorer om kopplingen mellan konventionen och Agenda 2030.²⁰⁰

Förslag till rekommendationer artikel 32

- Säkerställ att såväl det nationella som det internationella arbetet med Agenda 2030 prioriterar ett tydligt funktionshinder- och rättighetsperspektiv som bygger på mål och delmål som FN har beslutat om.
- Utveckla och sprid universell utformning som process som genomströmmar det internationella samarbetet för att genomföra Agenda 2030 och konventionen.

Artikel 33 Nationellt genomförande och övervakning

Det saknas kunskap om och ansvarstagande för det rättighetsbaserade angreppssättet på sakdepartementen och i majoriteten av regioner och kommuner. Kontaktpunkt och samordningsmekanismen för rättigheter för personer med funktionsnedsättningar sorterar under Socialministern. Övergripande ansvar för mänskliga rättigheter hanteras i övrigt av jämställdhetsministern med ansvar för diskriminering och segregation. Regeringskansliet hänvisar ofta frågor om rättigheter till myndigheter som endast ser att de har övergripande stödjande roll till andra myndigheter.

Sedan Handikappombudsmannen, HO, lades ned 2009 (samma år som konventionen började gälla) har främjande, skydd och övervakning försvagats. Kravet på oberoende granskning har tio år efter tillträdet ännu inte förverkligats. Det förslag till nationell institution för mänskliga rättigheter under regeringen som varit på remiss är ett första steg, men institutionen saknar grundlagsskydd och det är osäkert om förslaget kommer att förverkligas med tillräckliga resurser, oberoende och med tillräckligt starkt mandat för att fullgöra åtagandet om oberoende övervakning, främja och skydda rättigheterna i konventionen.

Övervakning av genomförande i kommuner och regioner saknas. Myndigheten för delaktighet, MFD, har i uppdrag tillsammans med Länsstyrelsen att ge stöd i framtagning av handlingsplaner.²⁰¹ Men det finns ingen oberoende övervakning av resultat.

Funktionshinderorganisationer har skriftligt och muntligt efterfrågat en handlingsplan för genomförande av rekommendationer från 2014 vid flera tillfällen. Först i januari 2018 bjöd regering in funktionshinderorganisationer till ett halvdagsmöte om ett urval av rekommendationer. I maj

2019 bjöds organisationer in till möte om frågorna från FN till den svenska regeringen utan att få ett skriftligt underlag om ställningstaganden. Organisationerna fick dock möjlighet att lämna synpunkter på rekommendationer och frågor från FN.²⁰² Men det finns ingen oberoende övervakning av resultat.

Funktionshinderorganisationer har skriftligt och muntligt efterfrågat en handlingsplan för genomförande av rekommendationer från 2014 vid flera tillfällen. Först i januari 2018 bjöd regeringen in organisationer till halvdagsmöte om ett urval av rekommendationer. I maj 2019 bjöds organisationer in till möte om frågorna från FN till den svenska regeringen utan att presentera skriftligt underlag om ställningstaganden. Organisationer fick dock möjlighet att lämna synpunkter på rekommendationer och frågor från FN.²⁰³

Förslag till rekommendationer artikel 33

- Förstärk effektiv styrning och samordning i regering och riksdag med utgångspunkt i artikel 33.1. Skapa resurser och politisk förankring i hela landet genom samordning av Länsstyrelsens uppdrag.
- Skapa en struktur för att övervaka konventionen som utgår från framsteg som rör jämställdhetsintegrering och barnrätt.
- Utveckla och besluta om åtgärder för att förstärka kunskap och ansvarstagande i hela regeringskansliet och i andra beslutsfattande organ, för att genomföra konventionen.
- Se över behovet av fler kontaktpunkter i regeringen och samordnande kontakt på Länsstyrelse.
- Besluta om att samordningsmekanism ska placeras på det departement som ansvarar för andra konventioner om mänskliga rättigheter.
- Inrätta en nationell oberoende människorättsinstitution med kompetens i styrelsen på förslag från funktionshinderrörelsen, ett starkt oberoende mandat och tillräckliga resurser för oberoende övervakning av konventionen.

- Utveckla, besluta om och sprid ett regelverk i enlighet med allmän kommentar 7 tillsammans med funktionshinderrörelsen, för aktiv involvering i genomförande och övervakning av konventionen.

Deltagande organisationer

Antidiskrimineringsbyrån Stockholm Norr	Funktionsrätt Västmanland
Antidiskrimineringsbyrån Trollhättan	Funktionsrätt Västra Götaland
Antidiskrimineringsbyrån Uppsala	Funktionsrätt Uppsala län
Byrån mot diskriminering i Östergötland	Funktionsrätt Östergötland
Civil Rights Defenders	FQ
DHR	Forum – Kvinnor och funktionshinder
Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet	Förbundet Sveriges Dövblinda FSDB
Diskrimineringsbyrån Gävleborg	Förbundet Unga Rörelsehindrade
FMN	Göteborgs rättighetscenter mot diskriminering
Föräldraföreningen mot narkotika	Hjärnkoll
Fonden för mänskliga rättigheter	HSO Blekinge
Friends	Hörselskadades riksförbund HRF
Frisk & Fri	Independent Living Institute
Riksföreningen mot ätstörningar	Lika Unika
Funktionsrätt Gävleborg	LSU
Funktionsrätt Jämtland Härjedalen	Sveriges Ungdomsorganisationer
Funktionsrätt Jönköpings län	Make Equal
Funktionsrätt Kalmar län	Malmö mot Diskriminering
Funktionsrätt Norrbotten	NSPH
Funktionsrätt Stockholms län	Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa
Funktionsrätt Sverige med våra medlemsförbund	Nätverket för barnkonventionen
Funktionsrätt Sörmland	Raoul Wallenberg Institute
Funktionsrätt Värmland	RBU
Funktionsrätt Västerbotten	Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar

RFHL
Riksförbundet för hjälp åt
läkemedels- & narkotikabrukare

RFSL
Riksförbundet för homosexuellas,
bisexuellas, transpersoners, queeras
och intersexpersoners rättigheter

RFSU

RME
Riksförbundet för ME-patienter

Riksorganisationen Unga
med Synnedsättning

Rädda Barnen

Rättighetscentrum Västerbotten

Samarbetsorgan för etniska
organisationer, SIOS

Shedo

SPES
Riksförbundet för suicid prevention
och efterlevandestöd

STIL

Studieförbundet Vuxenskolan

Suicide Zero

Svenska Avdelningen av
Internationella Juristkommissionen

Svenska FN-förbundet

Sveriges Dövas Riksförbund, SDR

Svenska kyrkan

Synskadades riksförbund SRF

Teskedsorden

Unga Allergiker

Unga hörselskadade

Unga med synnedsättning

Unga Reumatiker

Verdandi, arbetarnas
socialpolitiska organisation

Örebro Rättighetscenter

Process- beskrivning

ORGANISATIONER SOM företräder personer med funktionsnedsättning, ungdomsorganisationer och organisationer som deltar i Svenska FN-förbundets nätverk för mänskliga rättigheter har bjudits in att delta i arbetet med att analysera hur Sverige lever upp till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Arbetet har genomförts med utgångspunkt i att identifiera luckor som hindrar rättighetsbärare från att åtnjuta sina rättigheter och skyldighetsbärare från att fullgöra sina åtaganden i enlighet med FN:s riktlinjer för rapportering.²⁰⁴ Arbetet har pågått i nio grupper med värddar från olika organisationer som processledare för respektive grupp för ömsesidigt lärande och förankring. Det material som samlats in under analysen har i vissa fall utarbetats

till separata fördjupningar som utgör fristående underlag till denna rapport.

Förslag till rekommendationer från grupperna har granskats av experter på medborgerliga och politiska rättigheter respektive ekonomiska sociala och kulturella rättigheter.

En sista avstämning var inplanerad att göras utifrån regeringens rapport som skulle lämnats till FN den 1 oktober 2019 för att säkerställa kunskap om de resultat och källor regeringen hänvisar till. Regeringen blev emellertid försenade med sin rapport till 22 oktober. Denna rapport är helt fristående från regeringens.

Regeringens rapport utgörs av deras svar på frågor från övervakningskommittén som de fick i september 2018. Enligt artikel 35.4

ska regeringen tillämpa ett öppet och tydligt förfarande i enlighet med artikel 4.3 vid utformning av sin rapport. Funktionsrättsorganisationer har bjudits in att lämna goda exempel på utvecklingen till MFD:s underlagsrapport. Ingen återkoppling skedde och inga förslag togs med. Regeringen har bjudit in till två möten där organisationer fått lämna synpunkter på frågor från FN.

Funktionsrätt Sveriges styrelse har formellt beslutat att godkänna rapporten. Organisationer som erbjudits delta, men inte aktivt medverkat har fått möjlighet att ställa sig bakom rapporten.

När övervakningskommittén bestämmer datum för nästa dialog med Sverige, tidigast 2021, kommer denna rapport utgöra underlag för civilsamhällets alternativrapport till FN.

Slutkommentarer och referenser

Slutnoter

1 Regeringens andra och tredje sammanslagna rapport svarar på frågor från kommittén och publicerades den 22 oktober 2019.

<https://www.regeringen.se/rapporter/2019/10/sveriges-sammanslagna-andra-och-tredje-rapport-till-fns-komite-for-konventionen-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning/>

2 Regeringens rapport och vår rapport utgår från övervakningskommitténs riktlinjer för rapportering. Med den skillnaden att vi utgår från hela konventionens artiklar, inte frågorna från FN.

<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Guidelines.aspx>

3 Människorättsmodellen av funktionshinder har utvecklats av tidigare ordförande för övervakningskommittén Theresia Degener i flera artiklar, bland annat Disability i a human rights context, 2016.

<https://www.mdpi.com/2075-471X/5/3/35/pdf>

4 Förhållandet mellan människorättsmodellen av funktionshinder och ett människorättsbaserat arbetssätt uttrycks på sidan 24 i Towards Inclusive Equality av Theresia Degener och Marine Uldry där

även utvecklingen av begreppet equality beskrivs.

https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRPD/Shared%20Documents/1_Global/INT_CRPD_INF_21_28325_E.pdf

5 Kritik mot den svenska översättningen av konventionen omfattar bland annat definitionen av universal design till »det universellt utformade« i artikel 2, vilket försvårar förståelsen av begreppet som en process. SÖ 2008;26.

<https://www.regeringen.se/4ae1cb/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/funktionshinder/konvention-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning.pdf>

Artikel 1–5

6 Begreppet Barnrättspolitik infördes i budgetpropositionen 2008/09:1 men redan i budgetpropositionen 2005/06:1 infördes en särskild anslagspost: »Insatser för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige«. I maj 2006 skickade regeringen en skrivelse till riksdagen om barnpolitiken. En [strategi för att stärka barnets rättigheter](#) i Sverige, antogs i prop. 2009/10:232.

7 Brister i dialogen om rekommendationer framkommer i skrivelsen Kompletterande

synpunkter om uppföljning av rekommendationer från FN:s kommitté om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Funktionsrätt Sverige, februari 2018. <https://funktionsratt.se/vara-fragor/skrivelser-2018/kompletterande-synpunkter-sakrad-crpd1948/>

8 Ny struktur för mänskliga rättigheter, SOU 2010:70 lämnar förslag om att föra in en skyldighet att beakta de mänskliga rättigheterna vid regelgivning och inom ramen för statliga utredningar i förordningen om konsekvensutredning vid regelgivning respektive i kommittéförordningen. <https://www.regeringen.se/contentassets/3da10d176fae4352bd4ee41b4bbd971a/ny-struktur-for-skydd-av-manskliga-rattigheter-sou-201070>

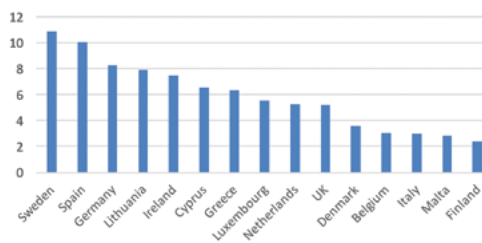
9 I övervakningskommitténs riktlinjer för rapportering, 1 e) och 1 j) betonas att lika stor vikt ska ges till åtgärder i lagar och politik, som vilka processer som används och resultaten av dessa. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Guidelines.aspx>

10 Skyddet för personer med transpersoner i Brottsbalken har stärkts genom proposition 2017/18:59 <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2017/12/prop.-20171859/> men motsvarande utredning har inte genomförts för

personer med funktionsnedsättning trots att frågan lyfts återkommande i samband med Sveriges rapporteringar till FN, i skrivelser och debattartiklar. <https://funktionsratt.se/personer-med-funktionsnedsattning-ska-ha-bättre-skydd-i-lagen/>

11 Styrutredningen för funktionshinderpolitik SOU 2019:23 innehåller inga förslag om forskning i enlighet med artikel 4.1 f. Betänkandet är under remissbehandling. https://www.regeringen.se/499692/contentassets/83bb46df544f497baf34fa7efacd5b64/styrkraft-i-funktionshinderpolitiken-sou-2019_23.pdf

12 Ökning av risk för fattigdom för personer med funktionsnedsättning sedan 2008, visar att risken ökad med 10,88 procentpunkter till skillnad från 2,4 för Finland.

Tabell från Eurostat, som återfinns i 2019 års rapport om mänskliga rättigheter från European Disability Forum.

13 Trots skrivelser till regeringen 2014 om en handlingsplan för genomförande av rekommendationer från FN, genomfördes ett sakråd först i januari 2018 om ett urval av rekommendationer där synpunkter från organisationer inhämtades, men utan återkoppling om beslut kring vidare åtgärder.

Funktionsrätt Sverige,
skrivelse 2014.

<http://funktionsratt.se/wp-content/uploads/2017/11/Brev-Regn%C3%A9r-Handlingsplan-Konventionen.pdf>

Regeringens minnesanteckningar från sakråd 2018.

<https://www.regeringen.se/494272/contentassets/63963be5f83f4e0f-bc117a5ac9f55c81/minnesanteckningar-fran-sakrad-om-fns-rekommendationer-kring-konventionen-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning-crpd-den-16-januari-2017..pdf>

14 Boverket har undersökt hur kommuner följer upp anmälningar av enkelt avhjälpna hinder. Ingen åtgärd har vidtagits efter rapporten.

<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2018/analys-av-regler-na-om-enkelt-avhjalpta-hinder.pdf>

Det saknas dokumentation och sammanställning av brister i tillgänglighet i nybyggnation.

Sporadiska rapporter i medier visar på problemen. Det saknas beräkningar av merkostnader till följd av bristande tillsyn av tillgänglighet i nybyggnation.

<https://www.goteborgdirekt.se/nyheter/yvonne-domer-ut-tillgangligheten-i-nya-stadsdelen/repdC!nRvoqPIL-1t13Ur4LKOsgWw/>

Regionens hus i Göteborg.

http://ungarorelsehindradegoteborgsklubben.se/en-miljard-kronor-senare/?fbclid=IwAR3GjIRMXxR27j63j-hMj-V4Yy9xXZyqULxnHFE8_jNVa1oOT8oG-KboCnTR8

Inom socialtjänstlagen och LSS finns en färsk rapport från Riksrevisionen om granskning av ej verkställda beslut i kommuner.

<https://www.riksrevisionen.se/rapporter/granskningsrapporter/2019/ej-verkstallda-beslut---rapporteringsskyldighet-och-sarskild-avgift-i-sol-och-lss.html>

15 Funktionsrätt Sverige, skrivelse med kompletteringar till sakråd 2018 med begäran om att ta upp rekommendationer om bland annat likhet över landet och inkorporering i dialog. Skrivelsen har inte besvarats.

<https://funktionsratt.se/wp-content/uploads/2018/02/Kompletterande-synpunkter-sakr%C3%A5d-CRPD1948.pdf>

16 Se även artikel 9. Frågan om offentlig verksamhet omfattades

av direktiven till en utredning, men lämnades utan konkreta förslag i Betänkandet Bättre skydd mot diskriminering. Problemen med detta lyfts i MFD:s remissvar 2016.

<http://www.mfd.se/om-mfd/remissvar/remissvar-2017/battre-skydd-mot-diskriminering-sou-201687/>

17 Rapporten 2014:2 Mötas av hinder, av Diskrimineringsombudsmannen, tog upp utmaningar med intersektionalitet men har inte följts upp.

<https://www.do.se/globalassets/publikationer/rapport-motas-av-hinder2.pdf>

18 FN rapport Sociocultural and economic inclusion, oktober 2019, bland annat om intersektionalitet, där flera länder lyfter att personer med funktionsnedsättning nekas uttrycka sexuell läggning och könsidentitet.

<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/SexualOrientation/ReportSocioCulturalEconomicInclusion.pdf>

19 Brist på kunskap och data kring intersektionalitet i Sverige har bland annat lyfts i civilsamhällets inspel om rätten till sexuell och reproduktiv hälsa till FN:s speciella sändebud Catalina Devandas 2017.

http://funktionsratt.se/wpcontent/uploads/2017/02/SpecialRapporter_SRHRDisability_BN17051_2_Send.pdf

Uppdrag till BRÅ om våld mot personer med funktionsnedsättning där hatbrott nämns 2007, men inga nya uppdrag som vi känner till.

<https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2007-11-29-vald-mot-personer-med-funktionshinder.html>

20 Svårigheter att känna till vem som har ansvar för olika rättigheter lyfts i rapport av Raoul Wallenberg-institutet 2017.

<https://rwi.lu.se/app/uploads/2017/03/Roundtable-on-A-Swedish-National-Human-Rights-Institution.pdf>

21 Ola Linder, Independent Living Institute 2018, Granskning av DO:s tillsyn av aktiva åtgärder.

<https://lagensomverktyg.se/2018/do-tillsyn/>

22 Flera antidiskrimineringsbyråer har lämnat en gemensam skrivelse till regeringen i september 2019 om brister i skyddet mot diskriminering inklusive rättegångskostnader och resurser.

http://gbgrc.se/wp-content/uploads/2019/09/ADB_Skrivelse_till_%C3%85sa_Lindhagen_2019-09-26.pdf

23 »Åtgärder som ska vidtas enligt redan befintliga bestämmelser bör vara starkt vägledande för vad som kan krävas enligt den nu föreslagna bestämmelsen om bristande tillgänglighet. Det bör inte anses skäligt att kräva

åtgärder som går utöver sådana krav.« Citat från sidan 15 i propositionen 2013/14:198 Bristande tillgänglighet som en form av diskriminering.

<https://www.regeringen.se/49bafd/contentassets/d221aa57959347e5bf239589c268edeb/bristande-tillganglighet-som-en-form-av-diskriminering-prop.-201314198>

24 Brister i diskrimineringskydd lyfts i Utkast till Program för rättstaten Sverige en rapport av Svenska avdelningen för internationella juristkommissionen, preliminär publicering i november 2019.

Artikel 6

25 Rapporten »Ekonomisk jämställdhet för kvinnor med funktionsnedsättning.« Jämställdhetsmyndigheten / Myndigheten för delaktighet 2019.

<https://www.mfd.se/stod-och-verktyg/publikationer/rapporter/rapporter-2019/ekonomisk-jamstallldhet-for-kvinnor-med-funktionsnedsattning/>

26 Arbetsförmedlingens återrapportering 2016.

<https://www.mfd.se/stod-och-verktyg/publikationer/rapporter/rapporter-2019/ekonomisk-jamstallldhet-for-kvinnor-med-funktionsnedsattning/>

27 »Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning. Myndigheten för delaktighet 2017.

<http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2017/2017-29-mans-vald-mot-kvinnor-med-funktionsnedsattning.pdf>

28 »Våld mot kvinnor med funktionsnedsättning«, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) 2013.

<https://nck.uu.se/kunskapsbanken/sokresultat-kunskapsbanken/?id=1040&librisId=&swepubId=>

29 Folkhälsomyndighetens studie om Sexuella och Reproduktiva rättigheten. Fokus saknas nästan helt på funktionsnedsättning, trots att studien säger sig fokusera på jämlikhet.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/s/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter-i-sverige-2017?pub=60999>

30 System för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken, rapport från Jämställdhetsmyndigheten 2018.

<https://www.jamstallldhetsmyndigheten.se/system-for-uppfoljning-och-analys-av-jamstallldhetspolitiken-20185>

Artikel 7

31 En systematisk kunskapssammanställning om utsattheten för våld och kränkningar mot flickor och pojkar med funktionsnedsättning (2016). Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

<http://www.allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2016/09/Om-barn-med-funktionsnedsattning-i-Sverige-och-deras-utsatthet-for-vald-och-krankningar.pdf>

32 Flera rapporter tar upp ökad psykisk ohälsa bland barn och unga till exempel Socialstyrelsen <https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/debattartiklar/angest-och-depression-okar-bland-vara-unga/>

Folkhälsomyndigheten <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/51068ed58c2e-47e798774e2d3bb90953/skillnader-positiv-psykisk-halsa-skolungdomar-18087.pdf>

och

Göteborgs universitet. <https://gillbergcentre.gu.se/forskningsomraden/forskarhor-nan/2017/skattning-av-psykisk-halsa-hos-unga-manniskor-med-intellektuell-funktionsnedsattning>

33 Tvångsvård och brister lyfts i flera utredningar och rapporter. [Barns och ungas rätt vid tvångsvård](#)

(SOU 2015:71). <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2015/06/sou-201571/>

Socialstyrelsen, Vård för barn och unga i HVB utifrån deras samlade behov.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-2-12.pdf>

Socialstyrelsen, Förskrivning av psykofarmaka till placerade barn och ungdomar (s. 15).

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2014-11-3.pdf>

34 En systematisk kunskapssammanställning om utsattheten för våld och kränkningar mot flickor och pojkar med funktionsnedsättning (2016). Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

<http://www.allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2016/09/Om-barn-med-funktionsnedsattning-i-Sverige-och-deras-utsatthet-for-vald-och-krankningar.pdf>

35 Juridiska Institutionen Stockholms universitet, Rättsväsendets bemötande av unga lagöverträdare med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

<http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:911109/FULLTEXT01.pdf>

Artikel 8

36 Regeringens direktiv till »Uppdrag om kommunikations-satsning om rättigheter för personer med funktionsnedsättning«. <https://www.regeringen.se/49c857/contentassets/0635384110984d-7b9385a66343ac112a/uppdrag-om-kommunikationssatsning-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning-s20152415fst>

37 MFD:s resultatredovisning av uppdraget om kommunikations-satsning om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, 2018. <http://www.mfd.se/stod-och-verktyg/publikationer/rapporter/rapporter-2018/kommunikationssatsning-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning/>

38 Barnrättspolitikerna har sedan 2005 haft en särskild anslagspost i Budgetpropositionen 15:3 Insatser för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige. Infördes i BP2005/06 Posten har de senaste åren legat på cirka 22 miljoner per år, förutom budget för Barnombudsmannen etc. <https://www.regeringen.se/49bb0d/contentassets/2615b0cd4de-d4bd1aa3870ad2f63ead9/utgiftsomrade-9-halsovard-sjukvard-och-social-omsorg>

39 Budgetpropositionen BP2019/20 för utgiftsområde 9. <https://www.regeringen.se/4a6947/contentassets/c689564aa19c4d-29bcebb1c037a2e37b/utgiftsomrade-9-halsovard-sjukvard-och-social-omsorg.pdf>

40 Vi använder rättighetsperspektivet för övervakningskommitténs kritik som rör svag tillämpning av den människorättsbaserade modellen av funktionshinder som kräver ett människorättsbaserat angreppssätt. Se vidare Introduktion till konventionen i denna rapport.

41 Arbetsrapporten Bilden av funktionshinder, Marina Ghersetti, 2007. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/39731/1/gupea_2077_39731_1.pdf

42 Artikel i Vi på TV 2018-11-28. http://vipatv.svt.se/204/artiklar/2018-11-28-svt-lyckades-lyfta-funktionsratt-infor-valet.html?fbclid=IwAR3t4jyuWAj-mCNr2i5TuUk1dvfGNC2MM34_IUAY-lI6HnuL8_LsSYCzzHgb8

Artikel 9

43 Staten ska bland annat ta fram en handlingsplan och använda standarder för tillgänglighet enligt allmän kommentar 2.

<https://www.mfd.se/delaktighet/fns-konvention/allman-kommentar-nr-2/>

44 Handisam och senare Myn-digheten för delaktighet gjorde uppföljningar av tillgänglighet i kommuner via databasen Kolada. <https://blogg.boverket.se/2014/06/24/koll-pa-laget-jamfor-kommuners-arbe-te-med-tillganglighet/>

Uppföljningen av tillgänglighet har gjorts om flera gånger. De senaste har omfattat frågor om handlingsplaner, men inte resultat. <https://www.mfd.se/uppfoljning/offentli-ga-aktorer/uppfoljning-kommuner/>

2019 infördes ytterligare ett förändrat uppföljningssystem i samband med att Riv Hinder, riktlinjerna för tillgänglighet utgick. Så vitt vi kan uppfatta handlar det inte om resultatindikatorer. <http://www.mfd.se/om-mfd/nyheter-och-press/nyheter/nyheter-2019/nytt-verk-tyg-ska-gora-myndigheter-tillgangliga/>

45 Utvidgningen av skydd mot bristande tillgänglighet som en form av diskriminering till att omfatta även företag med färre än 10 anställda, utgjorde endast en del av kritiken från FN. Regeringen själva gör »bedömningen de kostnader som kan uppstå till följd av förslaget om att undantaget ska tas bort är starkt begränsade och kan tas om hand

inom ordinarie verksamhet«. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/utvidgat-skydd-mot-diskrimine-ring-i-form-av_H403220/html

46 Zotééva, Anna, Lagen som verktyg, Undersökning om kommunernas tillsyn av enkelt avhjälpna hinder, 2018. <https://lagensomverktyg.se/2018/undersokning-kommunerna-bristeri-sin-till-syn-av-enkelt-avhjalpta-hinder/>

Boverkets återrapportering till regeringen om analys av reglerna om enkelt avhjälpna hinder 2018 har inte lett till åtgärder. <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/publikatio-ner/2018/analys-av-reglerna-om-enkelt-avhjalpta-hinder/>

47 Sakråd om tillgänglighet i den byggda miljön. <https://www.regeringen.se/4a6a7d/contentassets/9c26d-73220724025ba65d4ac06cfa464/minnesanteckningar-sakrad-om-tillgang-lighet-i-den-byggda-miljon.pdf>

48 Uppföljning av tillgänglighet i myndigheter och kommuner rör planer inte genomförande.

49 Upphandlingar för särskilda tjänster sker på Post- och telestyrelsen och Myndigheten för tillgängliga medier Men en

undersökning i Skåne om tillgång till e-hälsa (som inte omfattas av tjänsterna) visar på hinder för användning, Begripsam och HSO Skåne Skåningar med funktionsnedsättning och e-hälsa 2019. <http://www.begripsam.se/wp-content/uploads/2019/01/2018-Rapport-Ska%C3%A4ningar-med-funktionsnedsa%CC%88tning-och-e-halsa-21.pdf>

50 Förslaget till genomförande av det europeiska webbtillgänglighetsdirektivet innehöll en rad missförstånd om skillnad mellan tillgänglighet och skälig anpassning. DIGG har uppdrag om tillgänglig information i offentlig sektor, inget som rör universell utformning och tillgängliga interna system, vilket kan försvåra anställning av personer med funktionsnedsättning i offentlig sektor. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20181486-med-instruktion-for_sfs-2018-1486

51 Mejldialog med regeringskansliet, Upphandlingsmyndigheten, Statens inköpscentral / Kammarkollegiet, SKL Kommentus hösten 2018 visar att det saknas systematisk uppföljning. Regeringskansliet har i ett sakråd i januari 2018 hävdade att Upphandlingsmyndigheten tagit fram krav som rör byggd miljö. <https://www.regeringen.se/494272/>

<contentassets/63963be5f83f4e0f-bc117a5ac9f55c81/minnesanteckningar-fran-sakrad-om-fns-rekommendationer-kring-konventionen-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning-crpd-den-16-januari-2017..pdf>

Men det bekräftas inte av Upphandlingsmyndigheten på webbplatsen hämtad 2019-09-16. <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/socialt-ansvarsfull-upphandling/Tillganglighet-och-samtliga-avandares-behov/>

52 I regeringens nationella upphandlingsstrategin 2016 saknas information om skall-krav på tillgänglighet i tekniska specifikation däremot nämns universell utformning men med ett exempel att det kan handla om att till exempel göra en jämställdhetsanalys. <https://www.regeringen.se/49eaf7/globalassets/regeringen/dokument/finansdepartementet/pdf/2016/upphandlingsstrategin/nationella-upphandlingsstrategin.pdf>

53 Trafikanalys, 2019, Kartläggning om hinder kollektivtrafiken för personer med funktionsnedsättning. <https://www.trafa.se/kollektivtrafik/kartlaggning-av-hinder-i-kollektivtrafiken-for-personer-med-funktionsnedsattning-8239/>

54 Bristande tillgänglighet som en form av diskriminering prop. 2013/14:198 s. 62 f.
<https://www.regeringen.se/49bafd/contentassets/d221aa57959347e5b-f239589c268edeb/bristande-tillganglighet-som-en-form-av-diskriminering-prop.-201314198>

Artikel 10

55 Den 1 september 2017 slopades kravet på att vården skulle utreda självmord bland sina patienter. Möjlighet finns att göra en lex Maria-anmälan, men det är endast om vården själv misstänker att något fel begåtts i deras verksamhet.
<https://www.svd.se/aterinfor-plikt-att-anmala-vid-sjalvmord>

56 Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten, Händelseanalyser av suicid inom hälso- och sjukvården – En sammanställning och analys av händelseanalyser i Nitha Kunskapsbank (2019),
https://www.socialstyrelsen.se/om-socialstyrelsen/pressrum/pressforbattningar-inom-halso--och-sjukvarden-kan-forhindra-sjalvmord/?utm_campaign=191008&utm_medium=email&utm_source=apsis

57 I en rapport från 2014 konstateras att vården, på grund av brist på tillräckligt kvalificerad heldygns-

vård, inte på ett adekvat sätt kan möta de vårdbehov som återfinns hos personer med svårt och omfattande självskadebeteende. Källa: Nationella självskadeprojektet, Beskrivning av en tänkt nationell högspecialiserad vårdenhet avsedd för personer med mycket allvarligt självskadebeteende (2014).
https://nationellasjalvskadeprojektet.se/wp-content/uploads/2016/06/Rapporth%C3%B6gspecialiseradenhet_ver1.0.pdf

58 Risken för självmordsförsök och självmord är tio gånger högre bland individer med autismspektrumdiagnos än hos befolkningen i övrigt. Särskilt hög risk för självmordsbeteenden har kvinnor som förutom autism även har adhd. Källa: T. Hirvikoski, M. Boman, Q. Chen, B. M. D’Onofrio: Individual risk and familial liability for suicide attempt and suicide in autism: a population-based study, population-based study.
<https://www.forskning.se/2019/06/28/autism-kopplat-till-kraftigt-okad-risk-for-sjalvmordsbeteenden/>

59 Under de senaste 15 åren har suicid minskat med cirka 20 procent i Sverige, men den positiva trenden gäller inte ungdomar och unga vuxna där antalet suicid legat på samma nivå under en längre tid. Folkhälsomyndigheten:

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/>

60 Några exempel på tragiska olyckor som kanske hade kunnat undvikas om vård, omsorg och annat stöd fungerat bättre: Tyra Jenrberg drabbades av psykisk ohälsa efter indragen assistans och tog vid 20 års ålder sitt liv: <https://www.expressen.se/nyheter/qs/tyra-tog-sitt-liv/>

Måns Deahli drunknade i badkaret på ett LSS-boende: <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/mans-lamnades-ensam-och-drunknade-i-badkaret>

En man avled efter att i tvångsvård varit fastspänd i 42 timmar. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/ost/man-avled-efter-baltning-i-42-timmar-personalen-brot-mot-lagen>

61 Studie gällande suicid och ADHD. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5371172/>

62 Personer med psykisk ohälsa som får diabetes eller stroke har en högre dödlighet i sjukdomen än andra. Personer som bor på gruppboende för personer med intellektuell funktionsnedsättning och som får cancer eller hjärt- och kärlsjukdomar har även de högre

dödlighet i dessa sjukdomar än andra.

Socialstyrelsen, Öppna jämförelser 2014 Jämlik vård – Somatisk vård vid samtidig psykisk sjukdom (2014).

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/oppna-jamforelser/2014-12-26.pdf>;

Socialstyrelsen, Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst – Lägesrapport 2013.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2013-02-02.pdf>

Äldre rapporter som inte längre finns på Socialstyrelsens webb: Somatisk vård och sjuklighet vid samtidig psykisk sjukdom – diabetes (2011), Somatisk vård och sjuklighet vid samtidig psykisk sjukdom – akut hjärtinfarkt (2011), Somatisk vård och sjuklighet vid samtidig psykisk sjukdom – cancer (2011).

63 Socialstyrelsen, Öppna jämförelser 2014 Jämlik vård – Somatisk vård vid samtidig psykisk sjukdom (2014). <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/oppna-jamforelser/2014-12-26.pdf>;

Socialstyrelsen, Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och

sjukvård och socialtjänst – Lägesrapport 2013.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2013-02-02.pdf>

64 En tragisk händelse sommaren 2018 då en 20-årig man med Downs syndrom sköts till döds av polis har ytterligare satt ljus på behovet av kunskap inom polisväsendet. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/opl5Og/polisen-som-skot-eric-torell-jag-siktade-inte-utan-bara-skot>

Artikel 11

65 Socialstyrelsen redovisar vissa förbättringar som rör krisberedskap för LSS-boende, men försämringar mellan 2018 och 2019 för andel kommuner som har planer för evakuering av »särskilt sårbara grupper«.

<https://kunskapsguiden.se/aldre/Kunskapsunderlag/oppna-jamforelser/Sidor/Oppna-jamforelser-2019-Krisberedskap-inom-socialtjanst-och-kommunal-halso-och-sjukvard.aspx>

Ideella organisationer söka bidrag från MSB för att öka kunskap om krisberedskap generellt, men sökning på funktionsnedsättning ger ingen träff msb.se 2019-09-15. I samband med lastbilsattacken på Drottninggatan i Stockholm i

april 2017 uppmärksammades att det saknades helt information på teckenspråk. Det saknas krav på tillgänglig kommunikation när det gäller situationer som handlar om orent vatten, farlig brandrök etc som meddelas genom viktigt meddelande till allmänheten.

<https://www.msb.se/sv/amnesomraden/krisberedskap--civilt-forsvar/befolkningsskydd/varningssystem/vma/>

Artikel 12

66 Rekommendationen har inte behandlats i sakråd med regeringen sedan 2014. Funktionsrätt Sverige, skrivelse, februari 2018. <https://funktionsratt.se/vara-fragor/skrivelser-2018/kompletterande-synpunkter-sakrad-crpd1948/>

67 Underlag finns i allmän kommentar 1 till artikel 12 som har översatts till svenska.

<http://www.mfd.se/delaktighet/fns-konvention/allman-kommentar-nr-1/>

68 Förutom Wejedals avhandling har FUB i Stockholms län gjort en analys av domar i Stockholms län som visar på stora skillnader i kommuner och att endast 5–15 procent av domarna (förutom de som rörde personliga assistans) var till förmån för individen, I 22 av 36 domar där individen fick rätt, hade

hen själv finansierat ett rättsligt ombud.

<http://fubstockholmslan.se/wpcontent/uploads/2018/03/Hur-f%C3%A5r-man-r%C3%A4tt-i-LSSm%C3%A5l.pdf>

69 I doktorsavhandlingen, Rätt till biträde om biträdeskostnaders hantering vid svenska domstolar, 2017 knyter Sebastian Wejedal an till »Access to justice« idén att alla människor – även obemedlade och mindre bemedlade – skall tillförsäkras ett effektivt rättsskydd, ytterst genom domstol. Han utvecklar framförallt olika rättsliga och/eller praktiska hinder som försvårar eller omöjliggör ett effektivt utnyttjande av domstolarna. Ett sådant potentiellt hinder är höga processkostnaderna i allmänhet och kostnader för rättsligt biträde i synnerhet.

<https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/53582>

70 Lainpelto, K., Isaksson, J., Lindblad, F. Does Knowledge about a Neuropsychiatric Disorder Influence Evaluation of Child Sexual Abuse Allegations? *Journal of Child Sexual Abuse*, 35:3., p 276-292, 2016.

71 Stora kunskapsbrister om konventionen, diskrimineringslagen och rätt till skälig anpassning framkom i undersökningar som genomfördes av Domstolsverket

2012–2016 när myndigheten var en strategisk myndighet för genomförande av funktionshindersstrategin. Enkätsvaren kan begäras ut från Domstolsverket.

72 Se slutnot till artikel 12, men hänvisning till Sebastian Wejedal och FUB.

Det finns exempel från till exempel i Kanada där staten finansierar utkrävande av rättigheter genom Court Challenges Program.

<https://pcjccp.ca/>

73 EU kommissionen har finansierat seminarier om konventionen och EU-rätt som genomförts av European Academy of Law 2015–2019. https://www.era.int/cgi-bin/cms?_SID=0a-5b2aec0bbd9f17815e5209b9c-9f3ababf1b92b00626189065277&sprache=en&bereich=artikel&aktion=detail&idartikel=128579

Ett annat exempel kan tas från Storbritannien där det finns särskilt stöd till rättsväsendet när det gäller hatbrott och brott mot personer med funktionsnedsättning. <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/disability-hate-crime-and-other-crimes-against-disabled-people-prosecution-guidance>

74 Undersökningar till anställda som genomfördes av Domstols-

verket 2012–2016 som hänvisats till tidigare genomförs inte längre.

75 Frågan om utbildning av poliser har hanterats i flera samrådsmöten mellan funktionshinderorganisationer och bland annat Polisen som hävdar att de inte kan påverka rekrytering och innehåll i grundutbildning sedan Rekryteringsmyndigheten och universitet tagit över ansvar. Se även kommentarer från organisationer efter domen i rättegången i samband med döds-skjutningen av Erik Torell.
https://www.autism.se/20191004_det_som_hande_eric_far_inte_handa_igen

76 Brottsoffermyndigheten, Rapport Lainpelto Katrin, 2015.
<https://www.brottsoffermyndigheten.se/projektkatalog/rattsvasendets-bemotande-av-brottsutsatta-barn-med-neuropsykiatriska-funktionsnedsattningar>

Artikel 14

77 Det senaste året har Autism- och Aspergerförbundet fått in 40–50 stycken LVU-ärenden som rör barn med autism – en nästan tiofaldig ökning mot tidigare år. Ärendena rör framför allt flickor mellan 12 och 16 år.
<https://www.dagensamhalle.se/debatt/barn-med-autism-far-illa-i-tvangsvar-den-27322>

Flera orsaker kan ligga bakom; såsom brister i skolan, socialtjänst, vård och i stödet till familjerna. Ett annat skäl skulle kunna vara förlorad assistans.

<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/svt-av-slojar-funktionshindrade-barn-tvingas-flytta-till-barnboenden>
<https://www.svt.se/nyheter/heta-fragan-om-barnboenden-svt-reder-ut>

78 Nära 20 procent får vänta 90 eller fler dagar på sitt första besök i barn och ungdomspsykiatri.
<https://www.vantetider.se/Kontaktkort/Sveriges/SpecialiseradBesok>

Det förekommer kötider på upp till 1,5–2,5 år till psykiatrisk Öppenvårdsavdelningar.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/dalarna/fick-vanta-2-5-ar-pa-var-d-nu-gor-psykiatri-en-helomvandring>

79 Nationellt rättspsykiatriskt kvalitetsregister visar att de senaste åren har andelen personer som är kvarhållna trots att läkaren anser att de är färdigbehandlade legat mellan 10 och 15 procent då det inte finns något mottagande i kommunen.
<https://rattspsyk.registercentrum.se/>

2018 infördes Lag (2017:612) om samverkan vid utskrivning från slutna hälso- och sjukvård.
<https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-for->

[fattningssamling/lag-2017612-om-sam-verkan-vid-utskrivning-fran_sfs-2017-612](#)

Det är dock ytterst oklart vilka effekter det fått för patienterna då regionala data är bristfällig, enligt Vårdanalys, På väg – Delrapport om genomförandet av lagen om samverkan vid utskrivning från slutenvården (2018).

<https://www.vardanalys.se/wp-content/uploads/2018/11/2018-11-pa-vag-vf-web.pdf>

80 Ett uppmärksammat fall rör Sanne, en ung kvinna med anorexi, ångest och missbruk, men hennes fall är inte på något sätt unikt.

<https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/sanne-var-29-ar-och-riskerade-att-do-nu-berattar-hon-vad-som-hant-efter-reportaget>

Efter att frågan uppmärksammats i media har Socialstyrelsen fått ett regeringsuppdrag att kartlägga samsjuklighet mellan psykisk ohälsa och missbruk.

https://www.regeringen.se/4a51b3/contentassets/c01c2326e-a234134823b1dd7380d91e6/uppdrag-att-kartlagga-samsjuklighet-i-form-av-psykisk-ohalsa-och-beroendeproblematik-s2018_04564.pdf

81 <https://www.regeringen.se/rattsli-ga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2012/04/sou-201217/>

82 Civil Rights Defenders undersökte 2017 totalt 501 domar från förvaltningsrätterna i Luleå, Linköping och Malmö. Det var mycket ovanligt att förvaltningsrätten dömde emot chefsöverläkarens bedömning. Samtliga använde sig i stor utsträckning av standardformuleringar i domskälen, vilket gör det svårt för patienten och dess ombud att överklaga, då det inte tydligt framgår på vilken grund tvångsvården beslutats fortgå.

<https://crd.org/wp-content/uploads/2018/08/Civil-Rights-Defenders-submission-pre-session-Sweden.pdf>

83 Tvånget i ÖPT kan bestå i krav att ta läkemedel eller att infinna sig vid vissa tider. Villkoren vid öppen psykiatrisk tvångsvård kan inte överklagas och man kan heller inte välja sluten tvångsvård om man upplever det som en bättre vårdform. Lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

<https://lagen.nu/1991:1128#R8>

84 Elbehandling-Elektriskt framkallade kramper för behandling av svåra affektiva störningar och schizofreni. Syn. Elchockterapi. <https://mesh.kib.ki.se/Mesh/search/?searchterm=ECT>

85 Elbehandling-Elektriskt framkallade kramper för behandling av svåra affektiva

störningar och schizofreni. Syn. Elchockerapi.

<https://mesh.kib.ki.se/Mesh/search/?searchterm=ECT>

Artikel 15

86 Betänkandet För barnets bästa SOU 2017:111 har remisshanterats men proposition är aviserad till december 2019.

87 En man avled 2017 efter att olagligt ha bältats i 42 timmar. Inspektionen för vård och omsorg, IVO konstaterar att det enligt mannens journaler är oklart om han verkligen var en omedelbar fara för att skada sig själv eller någon annan, vilket krävs för att spännas fast.

<https://www.svd.se/baltades-i-42-timmar-dog> <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/ost/man-avled-efter-baltning-i-42-timmar-personalen-brot-mot-lagen>

88 Det saknas nationella föreskrifter rörande insynsråd. I de insynsråd som finns, råder stora variationer i hur stor insyn som faktiskt ges.

Artikel 16

89 Socialstyrelsens kunskaps-

guide om våld mot barn med funktionsnedsättning.

<https://www.kunskapsguiden.se/funktionshinder/Teman/vald/Sidor/Barnkan-vara-extra-utsatta.aspx>

90 Socialstyrelsens kunskapsguide om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.

<https://www.kunskapsguiden.se/funktionshinder/Teman/vald/Sidor/Vald-mot-kvinnor-med-funktionsnedsattning.aspx>

Artikel 16–19

91 Myndigheten för delaktighet, Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning (2017).

<http://www.mfd.se/stod-och-verktyg/publikationer/rapporter/rapporter-2017/mans-vald-mot-kvinnor-med-funktionsnedsattning/>

92 Lainpelto, K., Isaksson, J., Lindblad, F. Does Knowledge about a Neuropsychiatric Disorder Influence Evaluation of Child Sexual Abuse Allegations? *Journal of Child Sexual Abuse*, 35:3., s 276–292, 2016.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/27135382>

93 Exempel på fall där övergrepp har begåtts av färdtjänstpersonal utan att åtgärder satts in.

<https://data.riksdagen.se/fil/3E306E24-31EA-4A59-94CB-DE292944611F>
<https://www.dn.se/nyheter/sverige/efter-overgreppet-rullstolsburna-anne-marie-ahlgren-klang-vagar-inte-aka-taxi-sjalv/>

94 Polismyndigheten och domstolarna har fått en utökad skyldighet att meddela Transportstyrelsen om personer som dömts för brott, exempelvis vissa ytterligare sexualbrott.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/06/transportstyrelsen-ska-fa-mer-information-om-domda-forare/>

95 17 av 19 psykiatriska slutenvårdsavdelningar har ingen rutin för när patienter utsätts för sexuella övergrepp eller trakasserier. Kartläggning genomförd av feministiskt perspektiv:
<https://feministisktperspektiv.se/2017/07/25/patientsakerheten-hotas-av-dalig-beredskap-mot-overgrepp/>

Samma problem verkar även finnas inom LVU-boenden.
<https://www.jo.se/PageFiles/13196/3712-2017.pdf>

96 Länsstyrelsen, Kartläggning av skyddat boende för särskilt utsatta personer (2016).
<https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/tjanster/publikationer/2016/kartlaggning-av-skyddat-boende-for-sarskilt-utsatta-personer.html>

Artikel 17

97 Integritetskränkande bedömningar nämns i Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen, SOU 2018:88.
https://www.regeringen.se/48dbb0/contentassets/573c-64721c9a43388b756b953d7c4d24/oversyn-av-insatser-enligt-lss-och-assistansersattningen-sou_2018_88.pdf

Artikel 18

98 Informationshandbok från projektet Disabled refugees welcome.
<https://disabledrefugeeswelcome.se/wp-content/uploads/DRW-Informationshandbok-BETA.pdf>

99 Av de asylsökande som kom år 2013 var det endast 43 procent som fick en hälsoundersökning Rapport från MFD om personer med funktionsnedsättning i asyl- och etableringsprocessen, 2017.
<http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2017/2017-20-funktionsnedsattning-asyl-etableringsprocessen.pdf>

100 Den information som ges vid asylmottagandet är otillgänglig bland annat för personer med nedsatt syn, hörsel, neuropsykiatrisk diagnos och intellektuell

funktionsnedsättning. Det innebär att asylsökande inte får nödvändig information om rättigheter, förfarande och tillgång till stöd och service.

<https://disabledrefugeeswelcome.se/wp-content/uploads/DRW-Informationshandbok-BETA.pdf>

101 Lag om tillfälliga begränsningar 2016.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2016752-om-tillfalliga-begransningar-av_sfs-2016-752

102 Information från Migrationsverket om gymnasielagen.

<https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Om-gymnasielagen.html>

103 <http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2017/2017-20-funktionsnedsattning-asyl-etableringsprocessen.pdf>

Artikel 19

104 I regeringens regleringsbrev till Försäkringskassan 2015 uppmanas myndigheten att »bryta utvecklingen av antalet assistanstimmar«:

<https://assistanskoll.se/pdf/regleringsbrev2016.pdf>

105 Försäkringskassan, statistikenhet – »Antal assistansberättigade och antal timmar efter ålder och personkrets 2002–2018«:

<https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/137b-6da6-05f1-455f-ae5-c6cd81ada9fc/assistansersattning-antal-assistansberattigade-och-antal-timmar-efter-alder-personkrets.xlsx?MOD=AJPERES>

106 I Socialstyrelsens rapport Konsekvenser av domar om det femte grundläggande behovet (2017), konstateras att barn är överrepresenterade bland de som förlorat den statliga assistansersättningen: »Det är svårt för kommunerna att hitta insatser för barn som kan tillgodose de behov som tidigare tillgodosågs genom personlig assistans.«

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2017-12-19.pdf>

107 Prognosen om fortsatt minskning framgår av den senaste budgetpropositionen, prop. 2019/20:1, Budgetpropositionen för 2020:

<https://www.regeringen.se/4a75b9/contentassets/c689564aa19c4d-29bcebb1c037a2e37b/forslag-till-statens-budget-for-2020-finansplan-och-skattefragor-kapitel-1-12-bilagor-1-8.pdf>

108 Försäkringskassan, »Avslag inom assistansersättningen

Hur kan vi förstå den senaste tidens ökning?«, Socialförsäkringsrapport 2017:8.

<https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/d175ba3e-624f-411a-9508-bf29b463e891/socialforsakringsrapport-2017-08.pdf?MOD=AJPERES&CVID=>

109 Socialstyrelsen pekar i sina uppföljningar på att kommunala riktlinjer leder till begränsningar av olika insatser: »Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning: Lägesrapport 2019«. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-3-7.pdf>

110 Utvärderingar visar att kommunal personlig assistans skiljer sig kraftigt åt mellan olika kommuner: Inspektionen för Socialförsäkringen, »Assistansersättning och kommunala stöd till personer med funktionsnedsättning« s.89 (ISF 2014:19). <https://inspsf.se/download/18.6e75aa-e16a591304896c02/1565330420233/Assistansersa%CC%88tning%20och%20kommunala%20sto%C-C%88d%20till%20personer%20med%20funktionsnedsa%CC%88tning-ISF-Rapport%202014-19.pdf>

Socialstyrelsen (2015) »Kartläggning och analys av vissa insatser enligt LSS: Tilläggsuppdrag avseende insatsen personlig assistans«. <https://www.socialstyrelsen.se/globalas->

<sets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2015-9-3.pdf>

111 I FUB:s rapport 500 röster om LSS, redogörs för hur alla tio insatser enligt LSS har förändrats sedan lagens införande.

http://www.fub.se/sites/www.fub.se/files/bilagor/fubs_rapport_500_roster_om_iss_2018.pdf

112 Järkestig _Berggren, U. et.al. (2019) »Strategies of austerity used in needs assessments for personal assistance – changing Swedish social policy for persons with disabilities«, European Journal of Social Work. <https://doi.org/10.1080/13691457.2019.1639627>

Abelin, M (2019) »A Swedish Dilemma: Culture and Rule of Law in Swedish Sickness Insurance«, Doktor, Sociologiska institutionen.

113 Niklas Altermark, Hampus Nilsson: »Att skapa ett kostnadsproblem: Hur har nedskärningarna inom den personliga assistansen legitimerats?« sid 117 i Forskning om personlig assistans, en antologi, KFO 2018: <https://www.kfo.se/globalassets/kfo/bilder/intressepolitik/forskning-antologi-personlig-assistans.pdf>

114 FUB film »Stärk rätten till inflytande i min egen bostad«:

<http://www.fub.se/om-fub/aktuellt/nyheter/film-stark-lss-stark-ratten-till-inflytande-i-min-egen-bostad>

115 Domstolsutslag om bristande assistans vid flytt leder till kommunbeslut som överklagas i flera led: Lagen som verktyg, »Nora på väg mot sin fjärde överklagan«. <https://lagensomverktyg.se/2019/nora-pa-vaag-mot-sin-fjarde-overklagan/>

116 I Socialstyrelsens rapport Konsekvenser av domar om det femte grundläggande behovet (2017): »På sikt riskerar domarna att få konsekvenser för barns möjlighet att växa upp i föräldrahemmet om föräldrar och barn inte får tillräckligt stöd för att möjliggöra ett liv hemma för barnet.«. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2017-12-19.pdf>

117 Vid byte av bostad ställs höga krav på att den nya bostaden redan från början har hög tillgänglighet. Vid flytt till enfamiljshus ställer t.ex. många kommuner krav på att det ska vara ett enplanshus för att bevilja bidrag om bostadsanpassning enligt Lag om bostadsanpassningsbidrag (2018:222). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2018222-om-bostadsanpassningsbidrag_sfs-2018-222

118 Autism- och Aspergerförbundet: https://www.autism.se/lss_en_viktig_lag

Artikel 20

119 Ett nationellt biljettsystem ska utredas, står inget uppdrag om tillgänglighet genom universell utformning i direktiven. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2019/08/dir.-201948/>

120 Kartläggning av funktionshinder i kollektivtrafiken Trafikanalys, mars 2019. <http://www.mynewsdesk.com/se/trafikanalys/pressreleases/svaartillgaenglig-kollektivtrafik-minskar-resandet-2851707>

121 Ändrade regler för bilstödet började gälla i januari 2017. Sedan dess har Försäkringskassan och Trafikverket fått uppdrag att utvärdera förändringen Rapporter om Uppföljning av det reformerade bilstödet konsekvenser för enskilda. <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/dd74496c-35aa-402a-96f9-61b33f34d3b7/11989-18-svar-regeringsuppdrag.pdf?MOD=AJPERES&CVID=>

Uppföljning av administrativa konsekvenser av det reformerade bilstödet, Försäkringskassan januari 2019.

<https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/abe422ec-c505-409b-9194-c7cd260cc2be/11990-18-svar-regeringsuppdrag.pdf?MOD=AJPERES&CVID=>

122 Transportstyrelsen tar upp olikheter över landet, sida hämtad 2019-09-15.

<https://www.transportstyrelsen.se/sv/vagtrafik/Trafikregler/Parkeringstillstand-for-rorelsehindrade/>

123 Sexuella övergrepp i färdtjänst har rapporterats under många år. I juni 2018 vidtogs vissa åtgärder av Transportstyrelsen på uppdrag av regeringen.

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/06/transportstyrelsen-ska-fa-mer-information-om-domda-forare/>

Men nya rapporter i medier har förekommit i augusti 2019.

<https://www.dn.se/nyheter/sverige/efter-overgreppet-rullstolsburna-anne-marie-ahlgren-klang-vagar-inte-aka-taxi-sjalv/>

Rapport om Kvalitet i färdtjänst, MFD 2018 tycks inte ha fångat in problematiken.

<http://www.mfd.se/stod-och-verktyg/publikationer/rapporter/rapporter-2018/kvalitet-i-fardtjansten/>

Förslag har lämnats om samordning av särskilda persontransporter, SOU 2018:06.

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2018/06/utredning-om-samordning-av-sarskilda-persontransporter-overlamnad/>

Artikel 21

124 Myndigheten för delaktighet, lyfter fram frågor om yttrandefrihetsgrundlagen i konsekvensanalys om tillgänglighetsdirektivet, 2016.

<http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2016/konsekvensutredning-om-tillganglighetsdirektivet/2016-25-konsekvensutredning-tillganglighetsdirektivet.pdf>

125 Myndigheten för delaktighet, remissvar om ändrade mediegrundlagar 2017.

<http://www.mfd.se/om-mfd/remissvar/remissvar-2017/andrade-mediegrundlagar-sou-201658/>

Funktionsrätt Sverige, Remissvar, 2018.

<https://www.regeringen.se/498cdb/contentassets/3732d18b71124cd8bd60b-49d6a629f62/funktionsratt-sverige.pdf>

126 Formuleringen i Förvaltningslagen sfs 2017:900 §6 om att »Myndigheten ska lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen. Hjälpen ska ges i den utsträckning

som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Den ska ges utan onödigt dröjsmål« samt §7 som hänvisar till tryckfrihetsförordningen kapitel 2 ger inga detaljer kring alternativ kommunikation. När Riv hinder, riktlinjer för tillgänglig statsförvaltning utgått (se artikel 9) saknas närmare vägledning.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forvaltningslag-2017900_sfs-2017-900

Varken förarbeten till Diskrimineringslagen eller lagen om Digital offentlig service ger vägledning om alternativ kommunikation, istället finns skrivningar som rör skälighetsbedömningar. Såvitt vi vet finns inget prejudicerande avgörande i domstol.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181937-om-tillganglighet-till-digital_sfs-2018-1937

127 Tryckfrihetsförordningens §6 om Hets mot folkgrupp »innebär att någon hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande

identitet eller uttryck. Lag (2018:1801)«.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/tryckfrihetsforordning-1949105_sfs-1949-105

128 Brottsbalken Kap 16 §8 »Den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.«.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700

129 Kampanjen No Hate Speech Movement som drivs sedan 2013 av Statens medieråd på uppdrag av regeringen. Syftet är bland annat att höja kunskapen om rasism och liknande former av fiendtlighet på internet bland barn och unga. I kampanjen nämns överhuvudtaget inte personer med funktionsnedsättning som en målgrupp för kränkningar på nätet.

<https://statensmedierad.se/omstatens-medierad/uppdragoorganisation/>

regeringsuppdrag/kampanjennohates-peachmovement.3093.html

Artikel 23

130 Trots att anhöriga har rätt till stöd – en undersökning om situationen för föräldrar som har barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF).
https://attention.se/wp-content/uploads/2019/06/attention_rapport_anhorigenkat2019.pdf

131 Samordning av stöd till barn och unga med funktionsnedsättning RiR 2011:17.
<https://www.riksrevisionen.se/sok.html?query=Samordning+av+st%C3%B6d+till+barn+och+unga+med+funktionsneds%C3%A4tning>

132 Socialstyrelsen: Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning 2019:
<https://www.socialstyrelsen.se/publikationer2019/2019-3-7>

Artikel 24

133 Skollagen.

134 Skollag (2010:800) Svensk författningssamling 2010:2010:800 t.o.m. SFS 2019:410 - Riksdagen

Skolverket, Stärka likvärdigheten i utbildningen.

[Stärka likvärdigheten i utbildningen - Skolverket](#)

135 Skolkommissionen, Samling för skolan, Nationell strategi för kunskap och likvärdighet.
<https://www.regeringen.se/498092/contentassets/e94a1c61289142bfbcfdf54a44377507/samling-for-skolan---nationell-strategi-for-kunskap-och-likvardighet-sou-201735.pdf>

136 Skolinspektionen, Socioekonomisk resursfördelning till förskolan.
<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2016/resursfordelning/socioekonomisk-resursfordelning-till-forskolan.pdf>

137 Skolinspektionen, Kommuners styrning av gymnasieskolan, ger kommunerna alla elever möjlighet att nå målen?
<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2018/kommuners-styrning-av-gymnasieskolan/slutrapport-kommuners-styrning-av-gymnasieskolan-2018.pdf>

138 Skolverket, Att planera för barn och elever med funktionsnedsättning.
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65b9bb/1553966265792/pdf3500.pdf>

139 Enkät från Attention om NPF kunskap i skolan.

<https://attention.se/2017/07/varfor-nar-in-te-npf-kunskapen-ut-skolorna-enkatrapport-fran-attention/>

140 Skolenkät från Autism- och Aspergerförbundet.

https://www.autism.se/skolenkat_2018

141 Enligt artikel 24 Utbildning, punkt 3 ska utbildningen ges i miljöer som maximerar kunskapsrelaterad och social utveckling. Det inkluderar inlärning av teckenspråk, punktskrift, alternativ skrift, alternativa och kompletterande former, medel och format för kommunikation samt rörelse- och orienteringsförmågan och underlätta kamratstöd och mentorskap.

142 Tilläggsdirektiv till Utredningen om elevers möjlighet att nå kunskapskraven (U2017:07).

<https://www.regeringen.se/49ee6e/contentassets/46c-61caa232144d180290ff229394311/kommittedirektiv-tillaggsdirektiv-utredningen-om-elevers-mojligheter-att-na-kunskapskraven-webb.pdf>

143 Regeringsförklaringen.

<https://www.regeringen.se/48f68a/contentassets/6e-0630547665482eaf982c4777f42f85/regeringsforklaringen-2019.pdf>

144 Kvalitetsgranskning Elevhälsa – Elevers behov och skolans insatser (2015:05), Skolinspektionen.

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2015/elevhalsa/elevhalsa-slutrapport>

Artikel 25

145 Sannolikheten att få halskärlskirurgi utförd vid åderförkalkning är lägre för personer med varaktig psykisk sjukdom som insjuknar i stroke, jämfört med övriga strokepatienter (Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst. Lägesrapport 2015, Socialstyrelsen; 2015). Trots att dessa ojämlikheter varit kända sedan 2011 (bland annat genom rapporten Somatisk vård och samtidig psykisk sjukdom - hjärtinfarkt, Socialstyrelsen (2011), pågår utvecklingsarbete för att åtgärda detta bara i ett fåtal regioner (Hur skapar vi bättre hälsa för personer med funktionsnedsättning? Beskrivning av ojämlikheter idag samt förslag på förändrade arbetssätt. Sveriges Kommuner och Landsting (2018).

146 Personer med insatser enligt LSS som insjuknar i cancer löper en fördubblad risk att dö i cancer

jämfört med övriga cancerpatienter. (Tillståndet och utvecklingen inom hälso- och sjukvård och socialtjänst - lägesrapport 2013. Socialstyrelsen, 2013). Orsaken är att de ofta kommer in till vården i ett alltför sent skede.

Vid de hälsokontroller som genomförs vid Special Olympics som vänder sig till personer med intellektuell funktionsnedsättning, framkommer det bland annat att över en tredjedel av de tävlande svenskarna behöver nya glasögon, över en tredjedel har blockerad öronkanal och nästan en tredjedel av de vuxna har kraftig övervikt. För barn är det cirka 16 procent som är överviktiga. Data kommer från Healthy Athletes hälsoscreeningar/Svenska parasportförbundet.

147 Särskilt inom området psykisk hälsa och neuropsykiatriska diagnoser finns det stora problem med bristande tillgång till vård. Särskilt problematiskt är det när det gäller barn. Många familjer får vänta minst ett år på npf-utredning trots att vårdgarantin anger högst tre månaders väntetid från beslutet att utreda.
<https://www.specialnest.se/landsting/vantetiderna-till-npf-utredning-har-okat>.

Enligt de nationella målen ska 90 procent av dem som söker sig till barn och ungdomspsykiatri,

BUP, få hjälp inom 90 dagar men i Västernorrland nådde man bara upp till 34 procent.

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasternorrland/chefen-medger-ohallbara-koer-till-barn-och-ungdomspsykiatri>

148 Socialstyrelsen kunskapsguide om hälsa hos personer med funktionsnedsättning.

<https://www.kunskapsguiden.se/funktionshinder/Teman/halsa/Sidor/Halsan-hos-personer-med-funktionsnedsattning.aspx>

149 Väntetider hos BUP.

<https://www.vantetider.se/Kontaktkort/Sveriges/BUP/>

150 Folkhälsomyndigheten (2015), Delrapportering av regeringsuppdrag inom ramen för »En strategi för genomförande av funktionshinderspolicen 2011–2016«.

151 Folkhälsomyndigheten (2015), Delrapportering av regeringsuppdrag inom ramen för »En strategi för genomförande av funktionshinderspolicen 2011–2016«.

152 Vårdanalys: Lag utan genomslag.

153 Utredningen Rätten till en personförsäkring – ett stärkt konsumentskydd (SOU 2016:37)

som bland annat föreslår stärkt kontraheringsplikt har inte lett till någon proposition.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2016/05/sou-201637/>

Artikel 26

154 Det finns ingen övergripande statistik över hur kompetensförsörjningen inom rehabilitering ser ut, men som exempel så har bara en av nio kommuner i Sörmland en anställd logoped.

Källa: <https://www.ekuriren.se/nyheter/sormland/bara-en-kommun-i-sormland-har-logoped-sm4883238.aspx>

Endast cirka 60 av landets 290 kommuner hade år 2017 en MAR, Medicinskt Ansvarig för Rehabilitering i kommunal verksamhet. Källa: Sverige behöver en MAR i varje kommun – Ett gemensamt ställningstagande från Fysioterapeuterna och Sveriges Arbetsterapeuter.

https://www.arbetsterapeuterna.se/media/1317/sverige-behoover-en-mar_webb.pdf

Det finns många exempel på regional variation. Andelen personer som tre månader efter en stroke uppger att de inte alls fått sina behov tillgodosedda varierar

mellan 0 och 19 procent.

Källa: Stroke riksförbundet
http://www.riksstroke.org/wp-content/uploads/2018/10/Riksstroke_Arsrapport-2017-WEBB.pdf

När det gäller klimavård så ges den över huvud taget inte i stora delar av landet. Källa: Psoriasisförbundet
<https://www.psoriasisforbundet.se/wp-content/uploads/2019/06/Psoriasisstidningen-1-2019-webb.pdf>

Samma stora regionala skillnader ser vi också inom hjälpmedelsområdet. För till exempel synhjälpmedel kan brukaren i vissa län betala för såväl besök som hjälpmedel, i andra inte alls. Källa: Synskadades riksförbund, Syncentralsenkäten 2018.
<https://www.srf.nu/rapporter>

155 Det saknas statistiska eller andra oberoende källor på att skillnaderna mellan vuxen- och barnrehabilitering är stor, däremot finns det gott om enskilda fall där patienterna upplever stora skillnader. Det finns också regionala skillnader för när man räknas som vuxen.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vaster-norrland/orattvisa-i-varden>

156 I en enkät riktad till arbetsterapeuter anger bara 20 procent att de upplever att de har tillräcklig kompetens. Källa: Arbetsterapeu-

terna, Kognitiva hjälpmedel – hur jämlik är tillgången? (2017).

<https://www.arbetsterapeuterna.se/foerbundet/webbutik/kognitiva-hjaelpmedel-hur-jaemlik-aer-tillgaangen-2017/>

157 Hjälpmedelsutredningen identifierade brister i tillgång, olika skillnader i urval och avgiftssystem mellan olika kommuner. SOU 2017:43 På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen.

158 Artikel 3 i ILO:s konvention 159 om yrkesinriktad rehabilitering och arbete (personer med handikapp) från 1983.
<https://www.regeringen.se/497c4e/contentassets/b87b145348b748ac834dd54ca700f75f/konvention-nr-159-om-yrkesinriktad-rehabilitering-och-arbete-personer-med-handikapp-geneve-den-20-juni-1983.pdf>

159 Funkautredningen tydliggjorde de stora bristerna i den arbetslivsinriktade rehabiliteringen som Arbetsförmedlingen erbjuder. SOU 2012:31 Sänkta trösklar, högt i tak. Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan uttolkar regelverk olika, vilket synliggjorts i SOU 2019:2 Delbetänkande av Utredningen En trygg sjukförsäkring med människan i centrum.

Artikel 27

160 Situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2018, SCB 2019:2.

161 Arbetsgivarverket tydliggör inriktning för jämställdhet i statens arbetsgivarpolitik, men avråder från positiv särbehandling utifrån olika diskrimineringsgrunder:
<https://www.arbetsgivarverket.se/om-arbetsgivarverket/arbetsgivarverkets-standpunkter/#inkluderande>

162 Bristande samordning och liten förståelse: En studie av arbetsgivares behov av stöd vid anställning av individer i långvarigt utanförskap.
<https://www.gu.se/forskning/publikation?publicationId=260475>

Ett bättre bemötande skulle förbättra arbetsmöjligheterna för personer med NPF, Riksförbundet Attention, 2016.
<https://attention.se/2016/12/battre-bemotande-behovs-att-fler-med-npf-ska-fa-arbete/>

163 Förutsättningarna att få tillgång till stöden framgår av Förordning (2017:462) om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga (se

exempelvis 11 § SIUS, lönebidrag 26 § samt 29 §).

164 Översyn av termen nedsatt arbetsförmåga, återrapportering enligt Arbetsförmedlingens regleringsbrev 2018-11-15.

165 Daglig verksamhet är en insats för sysselsättning enligt LSS. Även fast det råder arbetsliknande förhållanden omfattas inte verksamheten av arbetsmarknadslagar, t.ex. arbetsmiljölagen för deltagarna i verksamheten, däremot för personalen i verksamheten.

<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/funktionshinder/daglig-verksamhet--lss/>

166 Samordnaren för unga som varken arbetar eller studerar lämnade i sitt slutbetänkande SOU 2018:11 en rad förslag, däribland ett förslag om införande av en nationell samordnare.

167 Sedan 2018 har obligatorisk prao återinförts i grundskolan och specialskolan. Ingen uppföljning har gjorts för att säkerställa att alla elever får del av prao.

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/08/lagratsremiss-om-obligatorisk-prao-i-hogstadiet/>

Artikel 28

168 FUB:s rapport Fångad i fattigdom, visar att personer med utvecklingsstörning som bor i gruppboheter lever under existensminimum.

<http://www.fub.se/om-fub/aktuellt/nyheter/fangad-i-fattigdom>

169 Socialtjänstlagen (2001:453) 8 kap. 6 §: »Avgifterna enligt 5 § får inte uppgå till ett så stort belopp att den enskilde inte förbehålls tillräckliga medel av sitt avgiftsunderlag för sina personliga behov och andra normala levnads-kostnader (förbehållsbelopp).«.

170 Inkomster och utgifter för vissa personer 20–64 år med funktionsnedsättningar - Specialbearbetning av SCB:s undersökning HEK, Socialstyrelsen 2010.

171 Rätten till personförsäkring – ett stärkt konsumentskydd, SOU 2016:37.

172 Skattesatsen är högre för personer med sjuk- och aktivitetsersättning än för andra grupper. <https://www.etc.se/debatt/funkisskat-ten-bestrafvar-funktionshindrade>

173 <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/ost/unga-med-funktionsnedsattning-ar-hamnar-hos-socialen>.

174 NSPH visar i rapporten Minuskontot att många personer med psykisk funktionsnedsättning har en varaktig försörjning från kommunernas försörjningsstöd.
http://www.nsph.se/wp-content/uploads/2014/09/Minuskontot_3_slutversion-formsatt.pdf

175 Patientlagen (2014:821) 3 kap. 7 §: »Den som ger informationen ska så långt som möjligt försäkra sig om att mottagaren har förstått innehållet i och betydelsen av den lämnade informationen. Informationen ska lämnas skriftligen om det behövs med hänsyn till mottagarens individuella förutsättningar eller om han eller hon ber om det.«
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/patientlag-2014821_sfs-2014-821

Artikel 29

176 Statistiska centralbyrån (2015). Valdeltagande bland personer med funktionsnedsättning.

SCB har också fått i uppdrag att genomföra att genomföra en studie om valdeltagandet i de allmänna valen 2018 och det svenska valdeltagandet i Europaparlamentsvalet 2019

177 MFD:s rapport om demokratisk delaktighet bland personer med psykisk funktionsnedsättning.
<http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2016/2016-21-demokratisk-delaktighet-psykisk-funktionsnedsattning.pdf>

SCB har också fått i uppdrag att genomföra att genomföra en studie om valdeltagandet i de allmänna valen 2018 och det svenska valdeltagandet i Europaparlamentsvalet 2019.

178 Demokratiutredningen, 2014 skrev bla att »för att säkerställa att den demokratiska delaktigheten får större utrymme i funktionshinderspolitiken bör demokratisk delaktighet och inflytande för personer med funktionsnedsättning utgöra ett eget mål i den kommande funktionshindersstrategin.«
<https://www.regeringen.se/contentassets/16dfd1fed76e42dd9f-40c9229637e44b/lat-fler-forma-framtiden-sou-20165-del-a.pdf>

179 MFD rapport om tillgänglighet i valet 2018.
<http://www.mfd.se/stod-och-verktyg/publikationer/rapporter/rapporter-2019/tillganglighet-i-det-allmanna-valet-2018--rivkraft/>

180 Lag om ändring i vallagen (2005:837).
SFS 2014:301

181 Instruktion för Jämställdhetsmyndigheten, 6 §.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2017937-med-instruktion-for_sfs-2017-937

Artikel 30

182 Kulturrådets uppdrag om tillgänglighet.

<https://www.kulturradet.se/i-fokus/tillgangligt-kulturliv/vart-uppdrag/>

183 Uttalande från Myndigheten för press, radio och tv 2019.

<https://www.mprt.se/sv/mediebloggen/tillganglighet/textning-av-radioprogram-gynnar-demokratin/>

184 Myndigheten för delaktighet arbetar med ett regeringsuppdrag tillsammans med Folkhälsomyndigheten om fritidsaktiviteter som ska redovisas i mars 2020.

<http://www.mfd.se/om-mfd/nyheter-och-press/nyheter/nyheter-2019/mfd-kartlagger-fritidsaktiviteter/>

185 Antal beviljande förstagångsansökningar började sjunka efter 2006/2007 och utvecklingen accelererade efter 2015. 1995 beviljades 78 procent av alla förstagångsansökningar, 2015 beviljades 32 procent och i juli 2019 beviljades 17 procent under den senaste

12-månadersperioden. (mellan aug 2018 och juli 2019).

<https://assistanskoll.se/20190902-Fortsatt-svart-beviljas-assistansersättning.html>

samt

<https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/e15dc98d-de1a-404b-82b5-dc9b794ef021/ase-avslag-beviljanden-rullande-12.xlsm?MOD=AJPERES&CVID=>

186 Antalet kontaktpersoner per insats av daglig verksamhet låg stabilt runt 0,67–0,65 fram till 2009 sedan minskade det och bottnade år 2012 på 0,61 kontaktpersoner. FUB, Kontaktperson enligt LSS – en genomgång av insatsens utveckling och domar i förvaltningsrätten (2014).

<http://reclaimlss.org/wp-content/uploads/2014/05/rapport-kontaktperson-2014-06-02.pdf>

187 2018 hade 315 000 personer färdtjänsttillstånd, cirka 6 000 fler än föregående år. Antal tillstånd har minskat med 28 procent sedan 1991. Samtidigt har befolkningen ökat under samma period. Om färdtjänsttillstånden sätts i relation till befolkningen hade cirka 31 personer per 1 000 invånare färdtjänsttillstånd 2018, mot 51 personer 1991. Källa: Trafikanalys, Färdtjänst och riksfärdtjänst 2018. <https://www.trafa.se/globalassets/>

statistik/kollektivtrafik/fardtjanst/2018/fardtjanst-och-riksfardtjanst-2018-sept.pdf

Men även om man beviljas färdtjänst finns det stora brister i utförandet, till exempel när det gäller punktlighet, flexibilitet och bemötande. Skillnaderna mellan olika kommuner och regioner är stora. Källa: Myndigheten för delaktighet, Kvalitet i färdtjänsten – Redovisning av ett regeringsuppdrag (2018).

<http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapporter/2018/2018-19-kvalitet-i-fardtjansten.pdf>

188 Ungdomar med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är en grupp med särskilt låg grad av fysisk aktivitet och flickor med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är den grupp som i minst utsträckning deltar i föreningsaktiviteter. Centrum för idrottsforskning, Idrotten och (o) jämlikheten (2018).

<https://centrumforidrottsforskning.se/wp-content/uploads/2019/05/Idrotten-och-ojamlikheten-medlemmarnas-eller-samhallets-intresse.pdf>

189 Studie som genomfördes på inskrivna på Barn- och ungdomshabiliteringen i Region Örebro län. <https://www.idrottsforskning.se/funktionsnedsattning-inget-hinder-for-rorelse/>

190 Idag förskriver inte någon

region fritidshjälpmedel, med undantag av vissa hjälpmedel till barn. Det innebär att de flesta måste betala hjälpmedel som terränggående rullstolar och anpassade cyklar ur egen ficka. På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen, SOU 2017:43.

https://www.regeringen.se/49c8c5/contentassets/09ba8e1b70554a88a21c6450cc10af8e/sou-2017_43_webb_ta.pdf

Artikel 31

191 Artikel som lyfter artificiell intelligens - utmaningar och lösningar baserad på forskaren Jutta Treviranus föreläsning på Offentliga rummet 2019.

<https://funktionsratt.se/vara-fragor/ett-samhalle-for-alla/1148-2/artificiell-intelligens/ai/>

192 Övervakningskommitténs rekommendationer till Sverige, 2014, pekade bl.a. på att det »finns en allvarlig skillnad mellan konventionsstatens politik och kommunernas politik när det gäller att genomföra konventionen. »Kommittén rekommenderade att Sverige »ser över systemet med indikatorer för att säkerställa att det omfattar konventionens alla områden« och att Sverige »utformar åtgärder för

att förmå kommunerna att följa upp dess genomförande.«

<https://www.regeringen.se/4a4d2a/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/funktionshinder/sammanfattande-slutsatser-avseende-sveriges-forsta-rapport.pdf>

193 Regeringen, uppdrag till SCB 2019.

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/05/bättre-statistik-om-personer-med-funktionsnedsättning/>

194 Regeringen, uppdrag till SCB 2018.

<https://www.regeringen.se/4a4d7e/contentassets/b6a930b0fc-c448eaa2cb18e966598131/uppdrag-till-statistiska-centralbyran-att-ta-fram-forslag-till-indikatorer-for-regeringens-nationella-arbete-for-manskliga-rattigheter.pdf>

195 Funktionsrätt Sverige synpunkter på SCB:s förslag till indikatorer för nationellt genomförande av Agenda 2030 mars 2019.

<https://funktionsratt.se/wp-content/uploads/2019/03/Synpunkter-p%C3%A5-nationella-indikatorer-f%C3%B6r-statistisk-i-uppf%C3%B6ljning-av-Agenda-2030.pdf>

196 Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2017 Myndigheten för delaktighet 2018.

<http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapport-2018/2018-2-uppfoljningsrapport-2017.pdf>

<http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/rapport-2018/2018-2-uppfoljningsrapport-2017.pdf>

197 Enligt Eurostat har Sverige minskat den andel av befolkning som har en funktionsnedsättning, så att den är nere på 13 procent. Endast Malta som har färre personer med funktionsnedsättning. SCB hävdar i epostmeddelande 2019 att frågeställningarna i undersökningar ändrats i Sverige vilket gör att siffrorna inte är jämförbara.

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Functional_and_activity_limitations_statistics

EU:s forskarnätverk ANED lyfter problem med icke tillförlitlig statistik som rör exempelvis högre utbildning.

<https://www.disability-europe.net/country/sweden>

198 SKL Nyckeltal Agenda 2030, (Mål 10 med nyckeltal för Brukarbedömning daglig verksamhet LSS – Brukaren får bestämma om saker som är viktiga, andel (%)).

<https://skl.se/tjanster/press/nyheter/nyhetsarkiv/nyckeltalskastodjagenomforandeavagenda2030.27177.html>

Artikel 32

199 Tvåspårsstrategin är etablerad inom biståndsarbetet

internationellt. Det innebär att både ge riktat stöd till att stärka egenmakt hos personer med funktionsnedsättning och integrera rättighetsperspektivet i ordinarie processer.

<https://www.medbox.org/cbm-inclusive-project-cycle-management-trainers-manual-stage-2-handout-9/download.pdf>

200 FN:s projekt Bridging the Gap tar fram indikatorer som omfattar både rättigheter i konventionen och relevanta globala mål i Agenda 2030.

<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Disability/Pages/EUAndOHCHRProjectBridgingGap1.aspx>

Artikel 33

201 Treårigt uppdrag till Länsstyrelsen och Myndigheten för delaktighet om handlingsplaner.

<http://www.mfd.se/om-mfd/vi-arbetar-med/regeringsuppdrag/pagaende-regeringsuppdrag/stod-till-kommuner-och-landsting-att-genomfora-funktionshinderspolitiska-strategier-och-planer/>

Myndigheten för delaktighet uppföljning av kommuner 2018.
<http://www.mfd.se/uppfoljning/offentliga-aktorer/uppfoljning-kommuner/>

Uppföljningen har successivt begränsats, se till exempel 2016.
<http://www.mfd.se/stod-och-verktyg/publikationer/pm-och-skrivelser/kommun-uppfoljning-2016---pm/>

202 Treårigt uppdrag till Länsstyrelsen och Myndigheten för delaktighet om handlingsplaner.
<http://www.mfd.se/om-mfd/vi-arbetar-med/regeringsuppdrag/pagaende-regeringsuppdrag/stod-till-kommuner-och-landsting-att-genomfora-funktionshinderspolitiska-strategier-och-planer/>

Myndigheten för delaktighet uppföljning av kommuner 2018.
<http://www.mfd.se/uppfoljning/offentliga-aktorer/uppfoljning-kommuner/>

Uppföljningen har successivt begränsats, se till exempel 2016.
<http://www.mfd.se/stod-och-verktyg/publikationer/pm-och-skrivelser/kommun-uppfoljning-2016---pm/>

203 Myndigheten för delaktighet bjöd in tre paraplyorganisationer för att ge förslag till goda exempel på utveckling sedan 2014, men det underlag som organisationerna lämnade fanns inte med i den rapport som publicerades den 15 april trots att myndigheten hänvisade till mötet.
<http://www.mfd.se/stod-och-verktyg/publikationer/rapporter/rapporter-2019/redovisning-infor-rapportering-till-fn-kommitten/>

204 Guidelines on periodic reporting to the Committee on the Rights of Persons with Disabilities, including under the simplified reporting procedure, 2016.

<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/Simplifiedreportingprocedure.aspx>

Funktionsrätt
Sverige

www.funktionsratt.se